

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет міжнародних відносин і права

Кафедра іншомовної освіти і міжкультурної комунікації

ДИПЛОМНА РОБОТА

Магістр

Галузь знань _____ 01 Освіта/Педагогіка _____

Спеціальність _____ 014.02 Середня освіта. Мова та література (англійська) _____

на тему: **Трагедія особистості в умовах тоталітарної держави в романах-антиутопіях ХХ століття (на прикладі романа «1984» Джорджа Орвелла)**

ДРСОА.022179.01.05

Виконав: студент 2-го курсу

група СОАм-22-1 _____ В. Ю. Шепелла

Керівник

канд. пед. наук, доц. _____ С. В. Король

До захисту допускаю:

Зав. кафедри іншомовної освіти

і міжкультурної комунікації

д-р пед. наук, проф. _____ Н. М. Бідюк

_____ 2023 р.

Хмельницький, 2023

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет міжнародних відносин і права

Кафедра іншомовної освіти і міжкультурної комунікації

Освітній рівень другий (магістерський)

Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка

Спеціальність 014.02 Середня освіта. Мова та література (англійська)

Освітня програма Середня освіта. Англійська мова і література

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри іншомовної
освіти і міжкультурної комунікації

Наталя БІДЮК

« 01 » вересня 2023 р.

ЗАВДАННЯ НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ

Шепелли Василя Юлійовича

Прізвище, ім'я, по батькові

1 Тема роботи Трагедія особистості в умовах тоталітарної держави в романах-антиутопіях ХХ століття (на прикладі роману «1984» Джорджа Орвелла)

Керівник роботи канд. пед. наук, доц. С. В. Король

Затверджена наказом ректора університету від № 30 (Додаток 1) від 15.08.2023

2 Строк подання студентом роботи на кафедру 12.12.2023

3 Вихідні дані до роботи: основою дослідження слугував роман Джорджа Орвелла «1984»

4 Зміст пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

Розкрити теоретичні основи дослідження трагедії особистості в романах-антиутопіях; проаналізувати життєпис Дж. Орвелла для виявлення життєвих досвідів, переконань та ідей, що вплинули на його творчість; виявити основні чинники сплеску посмертної слави письменника; охарактеризувати тоталітарну державу Океанія, в якій відбувається дія роману «1984»; дослідити особливості особистості в умовах тоталітарної держави; розкрити трагедію особистості героя роману Вінстона Смітта.

5 Перелік графічного матеріалу _____
 _____
 _____

6 Консультанти розділів дипломної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
	канд. пед. наук, доц. Король С. В.		

7 Дата видачі завдання 01.09.2023

Календарний план

Назва етапу (розділу) роботи	Термін виконання	Примітка
Збір бібліографічного матеріалу для проведення дослідження	01.09.23 – 30.09.23	виконано
Написання першого розділу кваліфікаційної роботи	01.10.23 – 31.10.23	виконано
Написання другого розділу кваліфікаційної роботи	01.11.23 – 30.11.23	виконано
Підготовка кваліфікаційної роботи до публічного захисту	01.12.23 – 12.12.23	виконано

Студент _____ Шепелла В. Ю.
 Підпис, прізвище, ініціали

Керівник роботи _____ Король С. В.
 Підпис, прізвище, ініціали

АНОТАЦІЯ

Шепелла В. Ю. Трагедія особистості в умовах тоталітарної держави в романах-антиутопіях ХХ століття (на прикладі роману «1984» Джорджа Орвелла). – Дипломна робота магістра.

Дипломна робота магістра на здобуття кваліфікації магістра за спеціальністю 014.02 Середня освіта (Мова та література (англійська)). – Хмельницький національний університет, факультет міжнародних відносин і права, кафедра іншомовної освіти і міжкультурної комунікації, наук. кер.: канд. пед. наук, доц. С. В. Король. – Хмельницький, 2023.

Загальний обсяг роботи становить 76 сторінок, із них – 65 сторінок основного тексту. Робота містить 72 джерела посилань.

Ключові слова: роман-антиутопія, трагедія, трагедія особистості, драматизм, тоталітарна держава, ідеологія, технології масового спостереження, масовий контроль, Новомова, Поліція Думок.

Дипломна робота магістра присвячена дослідженню трагедії особистості в романах-антиутопіях ХХ століття на прикладі роману «1984» Джорджа Орвелла.

У роботі розглянуто проблему впливу життєвих досвідів, переконань та ідей на творчість письменника шляхом аналізу життєпису Дж. Орвелла; виявлено основні чинники сплеску посмертної слави письменника; охарактеризовано тоталітарну державу Океанія, в якій відбувається дія роману «1984»; досліджено особливості функціонування особистості в умовах тоталітарної держави та розкрито трагедію особистості героя роману Вінстона Смітта; визначено роль романів-антиутопій у формуванні глибокого розуміння сучасного суспільства та його можливого майбутнього.

SUMMARY

Shepella V.Y. The tragedy of the individual in the conditions of a totalitarian state in dystopian novels of the 20th century (on the example of the novel «1984» by George Orwell). – Master's thesis.

Thesis for acquiring Master's degree in specialty 014.02 Secondary education (Language and Literature (English)). – Khmelnytskyi National University, Faculty of International Relations and Law, Department of Foreign Language Education and Intercultural Communication, scientific supervisor: PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor: Korol S. V. – Khmelnytskyi, 2023.

The paper consists of 76 pages, the main text comprising 65 pages. The work contains 72 cited sources.

Key words: dystopia novel, tragedy, personal tragedy, drama, totalitarian state, ideology, technologies of mass surveillance, mass control, Newspeak, Thought Police.

The master's thesis is devoted to the study of the tragedy of the individual in dystopian novels of the 20th century, using the example of the novel «1984» by George Orwell.

The paper examines the problem of the influence of life experiences, beliefs and ideas on the writer's work by analyzing the biography of George Orwell. The main factors of the rise of the writer's posthumous fame are revealed. The totalitarian state of Oceania, in which the novel «1984» takes place, is characterized. The peculiarities of the functioning of the personality in the conditions of the totalitarian state are investigated and the tragedy of the personality of the hero of the novel Winston Smith is revealed. The role of dystopian novels in forming a deep understanding of modern society and its possible future is defined.

Author's signature

The date of the work submission to defence

ЗМІСТ

	С.
Вступ.....	7
1 Теоретичні основи дослідження.....	10
1.1 Трагедія особистості як літературний феномен.....	10
1.2 Концепція тоталітаризму та механізми системного контролю в тоталітарній державі.....	14
1.3 Літературно-жанрові особливості романів-антиутопій: аналіз і контекст.....	19
2 Контекст творення «1984» та чинники сплеску посмертної слави письменника.....	26
2.1 Орвеллівські впливи та джерела натхнення.....	26
2.2 Основні чинники сплеску посмертної слави письменника.....	30
2.3 Актуальність «1984» у сучасному світі.....	35
3 Механізм нівелювання особистості в тоталітарній державі на прикладі роману-антиутопії «1984» Джорджа Орвелла.....	42
3.1 Характеристика тоталітарної держави Океанія.....	42
3.2 Контроль за особистістю та масовий контроль в Океанії.....	47
3.3 Внутрішній конфлікт Вінстона Сміта в умовах тоталітарної держави.....	53
Висновки.....	65
Перелік джерел посилання.....	69

ВСТУП

Тема трагедії особистості в умовах тоталітарної держави є актуальною в ХХІ столітті, оскільки тоталітарні режими досі існують у світі. Романи-антиутопії ХХ століття, такі як «1984» Джорджа Орвелла, дозволяють нам краще зрозуміти, як тоталітаризм впливає на особистість. У романі «1984» Джордж Орвелл зображує світ, де тоталітарний режим повністю контролює всі аспекти життя людей. Люди позбавлені свободи думки, слова та дії. Вони постійно перебувають під наглядом поліції і повинні дотримуватися суворих правил. У таких умовах особистість пригнічується і деформується. Людина стає послухною і бездумною маріонеткою в руках влади. Вона втрачає здатність до творчості, самореалізації та критичного мислення.

Роман Джорджа Орвелла «1984» актуальний сьогодні, оскільки змальовує суспільство, у якому тоталітарний режим повністю контролює життя людей. Цей режим використовує пропаганду, стеження та терор для придушення свободи думки та особистості. По-друге, роман попереджає про небезпечні наслідки тоталітаризму. Тоталітарний режим може призвести до знищення свободи, справедливості та людської гідності. По-третє, роман є актуальним на тлі сучасних суспільних процесів, таких як посилення державного контролю над громадянами, поширення пропаганди та зростання екстремізму.

Роман «1984» є важливим попередженням про те, що може статися, якщо ми не будемо берегти свободу і демократію. Він закликає нас бути пильними і протистояти будь-яким спробам обмеження наших прав і свобод. У сучасному світі ці обмеження пов'язані із розвитком технологій, які можуть використовуватися для стеження за людьми, такими як камери відеоспостереження, штучний інтелект та соціальні мережі. Також простежуємо поширення дезінформації та пропаганди в Інтернеті та зростання популізму в різних країнах світу.

За таких умов дослідження трагедії особистості в умовах тоталітарної держави в романах-антиутопіях ХХ століття має важливе значення для

розуміння сучасного світу. Воно дозволяє нам усвідомити загрозу тоталітаризму і мобілізувати сили для боротьби з ним.

Об'єктом дослідження є романи-антиутопії ХХ століття, зокрема, роман Джорджа Орвелла «1984».

Предметом дослідження є трагедія особистості в романах-антиутопіях ХХ століття.

Мета дослідження полягає в тому, щоб проаналізувати трагедію особистості в романах-антиутопіях ХХ століття на прикладі роману «1984» Джорджа Орвелла.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

- Розкрити теоретичні основи дослідження трагедії особистості в романах-антиутопіях.
- Проаналізувати життєпис Дж. Орвелла для виявлення життєвих досвідів, переконань та ідей, що вплинули на його творчість.
- Виявити основні чинники сплеску посмертної слави письменника
- Охарактеризувати тоталітарну державу Океанія, в якій відбувається дія роману «1984».
- Дослідити особливості особистості в умовах тоталітарної держави.
- Розкрити трагедію особистості героя роману Вінстона Смітта.

Окремих аспектів обраної проблеми в своїх роботах торкнулися такі науковці: С. Кобута, О. Євченко, М. Іконнікова, К. Биковська, У. Гладій, В. Чалікова, Т. Рікс, В. Недошивіна, Б. Крік, Ю. Жаданов, Р. Семків, О. Ніколенко та інші [8; 9; 10; 14; 18; 19; 20; 24-28; 50; 55; 58].

Основним методом дослідження в роботі є описовий. Також використано психологічний метод – для дослідження особистості в умовах тоталітарної держави; літературознавчий метод – для аналізу роману «1984» і інших романів-антиутопій, а також елементи порівняльного та інтертекстуального аналізу.

Наукова новизна дослідження. Вперше проведено комплексний аналіз трагедії особистості в умовах тоталітарної держави на основі теоретичних концепцій та конкретного прикладу з роману «1984» Джорджа Орвелла та

виявлено, що трагедія особистості в умовах тоталітаризму є результатом взаємодії різних факторів, включаючи пропаганду, масовий контроль, репресії, цензуру та економічний контроль. Показано, що трагедія особистості в умовах тоталітаризму є актуальним питанням для сучасного світу, оскільки тоталітарні тенденції можуть проявлятися в різних політичних системах.

Практична цінність дослідження. Результати дослідження можна використовувати на уроках зарубіжної літератури, щоб глибше зрозуміти тему тоталітаризму і його вплив на особистість. Дослідження дозволяє показати актуальність теми тоталітаризму для сучасності. Крім того, результати дослідження може бути використано для розвитку критичного мислення учнів. Учні можуть навчитися аналізувати тексти романів-антиутопій, порівнювати різні авторські підходи до зображення тоталітаризму, робити висновки про актуальність цієї теми для сучасності.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження опубліковано у науково-популярному журналі «Людина. Суспільство. Держава» та апробовано на конференції «Студентський науковий коктейль» 12 грудня 2023 року в м. Хмельницькому.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел.

1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1 Трагедія особистості як літературний феномен

Література завжди вражала читачів глибокими та виразними зображеннями трагічних доль. Одним із найважливіших літературних феноменів є трагедія особистості, яка сприймається як винятково потужний інструмент для висловлення людського страждання та конфліктів.

Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає «Трагедію» як драматичний твір, що ґрунтується на гострому, непримиренному конфлікті особистості, яка прагне максимально втілити свої творчі потенції, і об'єктивною неможливістю їх реалізації [11]. Коли говоримо про трагедію особистості, то ведемо мову про зосередження на внутрішній боротьбі героя, його прагненні до ідеалів та, в той же час, зіткненні з реальністю. Трагедія особистості розкриває глибокі психологічні аспекти героїв, ізольованих у власному світі сумнівів та моральних виборів.

Жанр трагедії визначається дослідниками як важливий аспект людського життя, зосереджений на ключових високих імпульсах. Виникнення трагедії в античні часи визначено еволюцією, а перше теоретичне визначення від Арістотеля підкреслює, що це наслідування завершеної дії, що викликає у глядачів страх і жаль через катарсис. Антична трагедія вражає величезними героями, які несуть важливу долю, залишаючись не пасивними [4, с. 3-5]. Однією із найвідоміших трагедій Стародавньої Греції є «Едіп-цар» Софокла. У цьому творі Едіп, цар Фів, убив свого батька і одружився зі своєю матір'ю. Коли він дізнається про свою справжню природу, він проклинає себе і накладає на себе прокляття. Едіп сліпить себе і виганяється з Фів.

Герої обирають свій шлях, несвідомі протиріччя з вищими силами, і вчені В. Пащенко і Н. Пащенко стверджують, що «власними неправильними діями герої призивають нещастя». Античні трагедії, представлені Есхілом, Софоклом, і Еврипідом, освітлювали передусім морально-етичні та громадянські проблеми, ґрунтуючись на міфологічному світогляді греків. В їхніх творах конфлікт був

максимально загострений, а сюжетні й жанрові особливості визначалися динамікою руху, балансуючи величність і невтримані страждання з необоротністю визначень долі [4, с. 2-6]

У середньовічній літературі трагедія особистості часто зображувалася в образах героїв, які були засуджені до смерті або каяття. Наприклад, у п'єсі «Фауст» Гете головний герой продає свою душу дияволу в обмін на знання і владу. Однак він усвідомлює свою помилку і вмирає в муках.

У епоху Відродження трагедія особистості часто зображувалася в образах героїв, які були засуджені до самотності та відчаю. Герої трагедій стають міцними особистостями, наповненими нестримними життєвими силами і властивостями людського характеру, які можуть бути неоднозначними і суперечливими. Людина в цьому контексті стає центром Всесвіту та головною дійовою силою. Трагічний герой епохи Відродження інкорпорує у собі всесвітні значення, об'єднуючи індивідуальне й загальне. Головним каталізатором трагедії є активний опір героя негативним умовам. Визначальними факторами стають воля людини та свобода самовираження, проте необмежена свобода призводить до власної відповідальності за свої вчинки. Герої набувають трагічного значення через свої вчинки, які взаємодіють або мають важливий вплив на суспільство як представники протидійної тенденції. Таким чином, трагедії відображають широкі особистості, здатні виступати проти суспільних сил або еміnentних особистостей, які несуть зло, що призводить до визнання загальнолюдських ідеалів [6, с. 19]. Так, у п'єсі «Гамлет» Шекспіра головний герой бореться з сумнівами та невпевненістю. Він не може вирішити, чи помститися за вбивство свого батька, і в результаті гине.

У ХІХ столітті трагічні особистості стали одними із найпопулярніших літературних героїв. Основним елементом трагедії є відображення розриву особистості з реальністю, зосередженого на сфері внутрішніх переживань. Відбувається певне відчуження від реального світу, оскільки внутрішня діяльність самого трагічного героя має таку ж реальність. Герой залишається активним, оскільки вбачає необхідність боротьби з проявами зла за допомогою

своїх внутрішніх сил. Загибель героя визначається його перемогою, оскільки сила, яка йому протистоїть, також не досягає перемоги, оскільки герой виявився духовно потужнішим, ніж ця сила, і він свідомо і мужньо вирушає на смерть. Коли мова йде про українську реалістичну трагедію (І. Карпенко-Карий, М. Кропивницький, М. Старицький), то варто виокремити питання, що торкаються соціального ладу та повсякдення людини. Ці проблеми підносяться до рівня трагедії, оскільки вони стосуються не окремої людини, а цілого народу, на думку З. Мороза особливістю трагедії є «сильні пристрасті, могутні характери, трагічні події». Ще однією актуальною проблемою українців є проблема поневолення. Літератори зображають трагізм щодення з його антагоністичними конфліктами. Ці конфлікти не можливо вирішити через особливості соціального устрою. Це так звана «щоденна трагедія», яка є значно глибшою, за трагедію масштабних подій» [4].

У ХХ столітті проблеми трагедії особистості продовжували хвилювати митців. В цей період відбувається синтез усіх досягнень у жанрі трагедії з урахуванням нових соціальних взаємин та ідеологічних впливів. На відміну від «закритої» аристотелівської драми, все більше уваги приділяється «відкритій». Їй властиві взаємодія усіх видів літератури, що дозволяє фокусуватися на духовних пошуках та інтелектуальних переживаннях. Специфікою модернізму є діалектичне відкидання основоположних принципів попередніх напрямів у сфері переосмислення дійсності, оскільки модерністи виявляють нові грані пізнання. М. Моклиця акцентує на специфіці цих творів: «не впізнавати власні емоції, а пережити невідоме, поглянути на світ очима іншої людини» [36, с. 30-38]. Ідейно-тематичне розмаїття та стильові особливості жанру трагедії визначаються різноманіттям літературних напрямів. Так, виокремимо неоромантизм Лесі Українки, експресіонізм Миколи Куліша чи Бертольда Брехта, неореалізм Володимира Винниченка, сюрреалізм А. Арто... Загалом, можемо виокремити основні ознаки трагедії особистості: присутність сильного і амбітного героя; трагічний герой часто є сильним і амбітним особистістю, яка прагне до великих цілей; наявність зовнішніх обставин або внутрішніх

конфліктів, які перевершують сили героя; трагічний герой зіштовхується з перешкодами, які не може подолати; загибель героя; трагічний герой зазнає поразки і гине [5].

Трагедіям XX століття властива «драма ідей» – передбачається перенесення наголосу у сферу свідомості. Трагічність героїв визначається насамперед впливом їхнього світогляду. Всі їхні міркування чи вчинки зумовлені специфікою мислення. В такому драматичному творі прослідковується зародження та зростання ідеї, її втілення, життєві принципи героя виявляються в монологах чи діалогах. Варто відмітити зосередження на духовній та інтелектуальній діяльності, що потребує релевантних форм відображення. Саме тому автори послуговуються філософськими абстракціями, умовностями, алегоріями, символами [29, с. 2-8].

Зображення трагедії особистості допомагає нам зрозуміти природу людської особистості та наслідки її обмеження. Трагічні герої часто є уособленням наших власних мрій і амбіцій. Вони показують нам, що навіть найсильніші люди можуть бути переможені зовнішніми обставинами або внутрішніми конфліктами. Трагедія особистості також є важливим жанром для соціологічного аналізу. Вона допомагає нам зрозуміти, як зовнішні умови впливають на розвиток особистості. Трагічні герої часто є жертвами соціальних умов. Вони гинуть не через свої власні помилки, а через те, що їм не вистачило сил протистояти несправедливості. Зіткнення особистості з трагедією в літературних творах може бути викликом для читача розглядати власні цінності та вибори. Така літературна форма створює віддзеркалення реальності, яке дозволяє глядачеві роздумувати над складністю людської природи та суттю моральних дилем. Класичні твори, такі як «Гамлет» Шекспіра чи «Антігона» Софокла, служать прикладом трагедії особистості, де герої стикаються з моральними дилемами, конфліктами і самопізнанням.

Літературна традиція трагедії особистості продовжує вражати своєю глибиною та актуальністю. У сучасному світі твори, що досліджують внутрішній світ героїв і викликають в читача відчуття співпереживання, стають невід'ємною

частиною літературної сцени. Трагедія особистості у літературі – це не тільки історія героя, але й дзеркало, в якому відбиваються глибокі та загальнолюдські аспекти життя. Цей літературний феномен залишає свій слід у читачеві, нагадуючи про складність та красу людської долі.

1.2 Концепція тоталітаризму та механізми системного контролю в тоталітарній державі

Термін «тоталітарний» (походить від латинських слів «totalis» – увесь, повний, цілий і «totalitas» – цільність, повнота) використовується для опису та характеристики політичного режиму держави, яка здійснює повний, всебічний контроль над усіма сферами суспільного, а також особистого життя громадян, ґрунтуючись на систематичному використанні насильницьких методів реалізації влади.

Тоталітаризм характеризується абсолютизацією влади, яка поширюється на всі сфери суспільного життя, включаючи економіку, культуру, науку, державну ідеологію та суспільні рухи. Таким чином, тоталітаризм є логічним завершенням ідеї диктатури, яка передбачає абсолютну владу однієї особи або групи осіб.

Тоталітаризм як політичний режим, який характеризується повним контролем держави над усіма сферами життя суспільства, виник у ХХ столітті. Однак ідеї тоталітарної держави існували вже в давнину, одночасно з гуманістичними і демократичними ідеалами. Термін «тоталітаризм» з'явився в політичному колі завдяки італійському філософу Д. Джентіле, який говорив про те, що держава це найважливіший інститут, що відіграє першочергову роль у тому, якою буде доля всієї нації. Він вважав, що держава має мати необмежену владу і встановити такий режим, за допомогою якого держава буде здійснювати контроль над суспільством 24 години на добу. Варто відзначити, що на основі таких думок філософа щодо держави та режиму почали реалізовуватися ідеї лідера фашистського режиму Беніто Муссоліні, який бачив головною ціллю створення такої держави, яка буде відповідати поглядам філософа. Муссоліні

використовував термін «тоталітаризм» для позначення ідеалу свого режиму [37]. У науковий обіг термін ввели західні політологи в 30-40-х роках ХХ століття. Вони використовували його для опису будь-якого недемократичного режиму – від націонал-соціалізму до комунізму.

Тоталітаризм як наукова категорія виник у 1950-х роках у зв'язку з необхідністю теоретичного осмислення нацизму та сталінізму. У 1951 році Ганна Арендт опублікувала свою тритомну наукову працю «Джерела тоталітаризму», у якій запропонувала власну концепцію цього феномена [3; 69]. У 1954 році американський політолог Карл Фрідріх у своїй доповіді «Унікальний характер тоталітарного суспільства» запропонував свою концепцію тоталітаризму, в якій виділив п'ять основних ознак цього режиму [67]:

- монополія однієї політичної партії на владу. У тоталітарному режимі існує лише одна легальна політична партія, яка контролює всі державні інститути;
- панування єдиної офіційної ідеології. Тоталітарний режим пропагує єдину ідеологію, яка є основою його легітимності;
- культ особи лідера. У тоталітарному режимі культ особи лідера є одним з основних інструментів пропаганди та контролю над суспільством;
- контроль над засобами масової інформації. У тоталітарній державі ЗМІ використовуються партійною елітою як односторонній канал донесення інформації до громадян з пропагандистською метою;
- репресивний апарат держави. Тоталітарний режим використовує репресії для придушення будь-якої опозиції.

Ці ознаки є взаємопов'язаними та визначають тоталітарний режим як особливий тип політичного режиму, який характеризується тотальним контролем держави над усіма сферами життя суспільства.

У 1956 році у спільній праці «Тоталітарна диктатура і автократія» Карл Фрідріх і Збігнєв Бжезінський додали до п'яти ознак тоталітаризму, визначених Фрідріхом у 1954 році, ще одну ознаку – централізований контроль над економікою [67, с. 80]. Ця ознака підкреслює, що тоталітарний режим прагне до

повного контролю над усіма сферами життя суспільства, включаючи економіку. У тоталітарному режимі економіка перебуває під контролем держави, яка визначає основні напрямки її розвитку, розподіл ресурсів та встановлює ціни. Додавання цієї ознаки до теорії тоталітаризму дозволив Фрідріху та Бжезінському більш повно охарактеризувати цей тип політичного режиму.

Цікавим є той факт, що усі, хто досліджував та аналізував тоталітаризм як явище, зійшлися в своїх думках на двох важливих особливостях, які притаманні даному режиму.

Перша з них це те, що тоталітарний режим – це не просто контроль за певними діями суспільства, це не поверхневе спостереження. Тоталітарний режим має під собою розуміння того, що йому властивий абсолютний контроль над людиною, його думками, діями, вподобаннями та навіть за емоціями, такий режим має тотальний контроль над усіма сферами людського життя.

Друга особливість полягає у тому, що тоталітарний режим зазвичай характеризується дуже потужною ідеологією, або так званою ідеєю, за рахунок цього держава спроможна згуртувати суспільство, що починає працювати задля досягнення певної цілі. Як приклад можна навести фашистську Італію, нацистську Німеччину, а також Радянський Союз.

Фашизм і комунізм – це тоталітарні режими, які характеризуються жорстким контролем держави над усіма сферами суспільного життя, включаючи економіку, політику, культуру, який здійснюється за допомогою систематичного використання насильства та репресій. Ці режими мають низку спільних рис. Вони характеризуються наступними ознаками [49; 60; 70]:

- відданість єдиній всеохоплюючій меті: як фашистські, так і комуністичні режими прагнули до створення нового суспільства, яке відповідало б їх ідеології;
- панування однієї революційної партії нового типу: у цих режимах партія відіграла ключову роль у політичному житті. Вона мала монополію на владу і контролювала всі сфери суспільного життя;

- моно-ідеологія, яка заперечує всі інші ідеології: фашистські та комуністичні режими спиралися на єдину ідеологію, яка була обов'язковою для всіх громадян. Інші ідеології були заборонені;

- однакові засоби і методи досягнення поставлених цілей: ці режими використовували схожі методи для досягнення своїх цілей, включаючи пропаганду, цензуру, репресії та насильство;

- злиття в єдине ціле партії, держави і суспільства: у цих режимах партія, держава і суспільство були тісно пов'язані між собою. Партія контролювала державу, а держава контролювала суспільство;

- політизація і ідеологізація всіх без винятку сфер життя: у цих режимах всі сфери суспільного життя, включаючи культуру, освіту, економіку та навіть особисте життя, були підпорядковані ідеології;

- фізичний і моральний терор: ці режими використовували фізичний і моральний терор для підтримання своєї влади.

Однак між цими двома режимами існує важлива відмінність. Фашизм допускає наявність приватної власності на засоби виробництва, хоча й піддає її жорсткому державному контролю. Комунізм же, навпаки, принципово відкидає приватну власність і декларує повну суспільну власність на засоби виробництва.

Тоталітарні режими спиралися на традиції, оскільки сама влада була традиційною. Однак, люди, які перебували в рабському становищі по відношенню до влади, знаходили підтримку в родині та родинних зв'язках. Тому однією з цілей тоталітаризму було знищення традицій, стирання історичної пам'яті. Це було пов'язано з тим, що традиції є основою суспільної свідомості та моралі, і їх руйнування дозволяло тоталітарному режиму легше контролювати населення.

Тоталітарні режими використовують терор не лише для знищення ворогів, а й для контролю над населенням. Вони створюють атмосферу страху та невизначеності, щоб тримати людей у покорі. Це допомагає їм контролювати населення та запобігати будь-яким протестам. Терор використовується без будь-якої причини, навіть проти невинних людей. Тоталітарні режими постійно

культивують атмосферу громадянської війни, щоб підтримувати в суспільстві відчуття загрози та небезпеки. Терор, який застосовується для цього, є одним із інструментів тоталітаризму [70, с. 80-92].

Тоталітаризм не обмежується лише всеосяжним контролем над усіма сферами суспільного життя. Він також полягає в тому, що більшість населення щиро вірить у цілі, поставлені тоталітарним режимом. У цьому випадку в суспільстві виникає тотальна єдність, спрямована на досягнення спільної мети. З цієї точки зору, сталінський режим в СРСР і націонал-соціалістичний режим в Німеччині можна вважати чисто тоталітарними.

Характерні риси тоталітарного режиму:

- в державі існує єдина партія на чолі з лідером;
- повний контроль над суспільством, а також над політичними органами;
- знищення або усунення будь-якої опозиції;
- централізований контроль над усіма сферами суспільного життя;
- людей, що не підтримують режим карають, вбивають, саджають до в'язниць;
- єдина ідеологія;
- використання насильства й терору;
- відсутність реальних прав та свобод людини та громадянина [49].

Отже, тоталітарна держава прагне до тотальної контролю над усіма сферами життя людей. Це означає, що в таких державах неможливий розвиток громадянського суспільства, яке є сукупністю недержавних інститутів і відносин, що діють незалежно від держави.

Тоталітарна держава не допускає існування громадянського суспільства як самостійного суб'єкта суспільного життя. Вона повністю контролює та підпорядковує собі всі суспільні інститути та відносини, перетворюючи їх на свої інструменти. Це дозволяє державі безперешкодно здійснювати будь-які дії, спрямовані на задоволення своїх інтересів, навіть якщо вони суперечать інтересам суспільства або окремих громадян.

Державне свавілля в тоталітарних режимах не знає обмежень, оскільки держава не контролюється громадянами і не зважає на світову громадську думку.

У тоталітарних режимах держава має абсолютну владу і не піддається жодним обмеженням. Це пов'язано з тим, що вона має монополію на владу, не підконтрольна громадянам, не піддається жодним зовнішнім впливам і не зважає на міжнародний тиск.

1.3 Літературно-жанрові особливості романів-антиутопій: аналіз і контекст

Літературний жанр антиутопії, відомий також як «роман-антиутопія», виник у літературі як форма творчості, що підкреслює тему негативного майбутнього та розкриває загрози, які можуть виникнути внаслідок певних суспільних, політичних або технологічних трансформацій. У цьому дослідженні ми розглянемо сутність романів-антиутопій, їхню історію, ключові риси та вплив на сучасну літературу та суспільство.

Антиутопічний жанр сформувався як реакція на розповсюджені утопічні твори XIX століття, які висвітлювали ідеальні, інколи фантастичні, суспільства. Першим романом-антиутопією вважається «Металевий світ» (1872) Едварда Беламі. У цьому творі автор представив світ, де автоматизація промисловості призводить до втрати робочих місць і соціальної деградації [60].

У кінці XIX – початку XX століття антиутопії виникали як критика сучасних політичних та соціальних течій. Так, роман «Острів доктора Моро» Герберта Веллса (1896) критикував соціальні та економічні невдачі свого часу, а вже згодом використовувався як антитеза ідеї утопії [60].

Тоталітарні режими XX століття стимулювали розвиток жанру антиутопії, який довго не мав належного визнання в літературознавстві. У сучасному літературознавстві вивчення роману-антиутопії є важливим, оскільки дозволяє глибше зрозуміти розвиток культури, суспільства та літератури XX століття.

Під час і після світових війн, особливо у середній та другій половині XX століття, антиутопії отримали новий імпульс. Роман «Мужній новий світ»

Олдоса Гакслі (1932) вражає читача відображенням суспільства, контрольованого технологічною тиранією [8]. Однак, найбільш відомий у цьому плані, «1984» Джорджа Орвелла (1949), дозволив описати страхітливі аспекти тоталітаризму [59].

Причини повороту утопічної літератури в ХХ столітті до антиутопії криються в складності історичного процесу розвитку людства в цей період. Економічні кризи, революції, війни, виникнення фашизму та суперечливі наслідки науково-технічної революції призвели до того, що люди почали замислюватися про можливі негативні наслідки утопічних ідеалів.

Антиутопія, на відміну від утопії, не показує ідеальне суспільство, а зображує його темну сторону. Вона ґрунтується на реальних історичних процесах і тенденціях, які письменники фантастично перебільшують і полемічно загострюють. Антиутопія часто сприймається як соціально-критична, оскільки викриває негативні сторони суспільства. Однак, хоча антиутопісти зображували старий світ з його проблемами, вони не завжди могли запропонувати читачеві позитивну програму вирішення цих проблем.

Класична антиутопія характеризується такими рисами:

- абстрактність – антиутопія не описує конкретне історичне суспільство, а створює абстрактну модель ідеального суспільства, в якому панують тоталітаризм, контроль і насильство;

- художня модель ідеального суспільства – антиутопія не просто критикує існуюче суспільство, а пропонує альтернативну модель, яка у кінцевому рахунку виявляється не менш жахливою;

- установка на результат соціального розвитку – антиутопія показує, куди може привести розвиток тоталітаризму, якщо його не зупинити;

- принцип просторово-часової символічності – антиутопія часто використовує символи і алегорії для зображення тоталітарного суспільства;

- підвишена емоційність стилю – антиутопія створюється в емоційно загостреному стилі, щоб викликати у читача протест проти тоталітаризму;

- світ майбутнього в антиутопії зображується гіршим, ніж той, який критикують, справжній. Антиутопія демонструє картину трагічної реальності, апокаліптичного буття. Тому, якщо утопія являє собою позитивну модель соціальної системи, то антиутопія дає тотальне заперечення і дійсного, і можливого варіанта майбутнього [2; 7, с. 47-49; 15; 17; 20; 22; 38; 47; 53].

У сучасній літературі антиутопічні теми залишаються актуальними. Роботи, такі як «Голодні ігри» Сьюзен Коллінз (2008), підкреслюють проблеми контролю за масовим суспільством та моральний вибір.

Крім літератури, антиутопічні ідеї активно розвиваються в кіно, телебаченні та ігровій індустрії. Фільми, такі як «Великий брат» і «Матриця,» або серіали, такі як «Чорне дзеркало,» допомагають візуалізувати антиутопічні концепції для глядачів.

Романи-антиутопії мають свої особливості. Антиутопії часто взаємодіють із сучасністю, викликаючи обговорення та обурення. Вони розкривають негативні наслідки утопічного ідеалу в реальному житті, а саме: пригноблення особистості, заперечення історії суспільством і відмову від таких цінностей, як сім'я і любов. Тому твори антиутопії часто називають попередженнями, оскільки вони показують можливі наслідки розвитку подібних соціально-політичних систем. Автори використовують цей жанр, щоб попереджати про можливі наслідки неправильних рішень, зокрема у сферах технології, політики та соціальної організації.

В романах-антиутопіях зазвичай події відбуваються в обмеженому просторі, який може бути як реальним, так і вигаданим. Цей простір часто символізує тоталітарне суспільство, яке обмежує свободу людини. У центрі сюжету – проблема протистояння особистості та суспільства. Антиутопії показують, як суспільство може придушити індивідуальність людини, перетворювати її на бездумну машину. Автори антиутопій часто протиставляють місто природі. Це символізує протистояння свободи та рабства, природного начала людини та штучно створеного тоталітаризму. Антиутопії часто містять фантастичні елементи, які допомагають авторам краще розкрити основну тему

твору. Однак фантастика в антиутопії відіграє допоміжну роль, вона не є самоціллю. Антиутопії часто містять алюзії на реальні історичні події. Це дозволяє авторам показати, що їхні твори не є просто вигадкою, а мають під собою реальну основу. Антиутопії попереджають про небезпеку тоталітаризму. Вони показують, що такі системи руйнують мораль і моральний вигляд людини [15; 17; 20].

Дослідники виокремлюють такі основні риси антиутопій [16]:

1. Негативне майбутнє. Антиутопії визначаються насамперед зображенням суспільства чи світу, де передбачається негативний розвиток подій. Вони часто покликані шокувати, залякувати читача або глядача тим, як може виглядати потенційно погане майбутнє.

2. Критика сучасності. Антиутопії є засобом критики сучасних суспільних, політичних або технологічних тенденцій. Автори використовують цей жанр, щоб висловлювати свої обурення або обговорювати можливі наслідки невдалих рішень, які призводять до соціальних проблем.

3. Технологічні аспекти. Багато антиутопій фокусуються на проблемах технологічного прогресу і його можливих негативних наслідках. Це може включати автоматизацію, масовий спостережний апарат, штучний інтелект, що набуває свідомості, або інші аспекти, які викликають загрози особистій свободі та гідності.

4. Соціальні конфлікти. У багатьох антиутопіях розглядаються соціальні конфлікти, які можуть виникнути через владні структури чи системи контролю. Це може бути боротьба за ресурси, різниця між класами, критика держави або побудованої нації.

5. Влада і тоталітаризм. Тема влади та тоталітаризму є ключовою у багатьох антиутопіях. Це може включати диктаторські режими, повний контроль за масами, системи масового контролю або політичні структури, які пригнічують індивіда.

6. Втрата особистої свободи. Антиутопії наголошують на можливій втраті особистої свободи. Це може включати цензуру, масовий спостережений,

обмеження свободи слова, обмеження прав людини та інші аспекти, що підірвують основні цінності суспільства.

7. Специфічні соціальні теми. Антиутопії можуть висвітлювати конкретні соціальні теми, такі як екологічні проблеми, перенаселення, боротьба за рівність, гендерна дискримінація, технологічна безпека тощо.

8. Відсутність ілюзій. Антиутопії відрізняються від утопій відсутністю ілюзій та оптимізму. Вони різко контрастують із традиційними утопіями, де зображується ідеальне суспільство.

Антиутопія – це жанр літератури, в якому автори показують, як уніфіковане суспільство може придушити людську особистість. У центрі сюжету таких творів часто знаходиться герой-одинак, який не може примиритися з несправедливістю світу, в якому він живе. Він намагається протистояти правилам гри, але зазвичай зазнає поразки. Трагічна розв'язка роману-антиутопії є попередженням про те, що тоталітаризм – це смертельна небезпека для людства.

Визначні твори-антиутопії:

«1984» Джорджа Орвелла (1949) – відображення тоталітарного суспільства.

«Град обсерваторій» Станіслава Лема (1951) – антиутопія в контексті технологічного прогресу.

«Острів доктора Моро» Герберта Веллса (1896) – критика соціальних утопій.

Загалом, романи-антиутопії часто слугують попередженням суспільства про можливі ризики та небезпеки. Вони ставлять питання щодо наслідків певних суспільних, політичних або технологічних тенденцій, нагадуючи про необхідність обережності та критичного мислення. Вони часто висловлюють критику стандартів та влади та підштовхують суспільство до аналізу та обговорення проблем, пов'язаних зі структурою влади, соціальною нерівністю та іншими аспектами сучасної реальності. Читання антиутопій стимулює глибокі роздуми про цінності та цілі суспільства. Вони заохочують читачів думати про

можливі шляхи розвитку і вирішення проблем, які висвітлюються в романах. Романи-антиутопії можуть викликати соціальну активізацію. Ці твори можуть стати сприянням до змін у суспільстві, викликати обурення та прагнення долучитися до зусиль з покращення реальності. Вони поставляють читачів перед важливими етичними питаннями. Романи-антиутопії нерідко підштовхують до обговорення проблем, таких як етика технологій, обмеження влади, права людини та інші аспекти. Антиутопії можуть стимулювати творчий підхід до вирішення проблем. Вони можуть інспірувати індивідів шукати нові інноваційні рішення та розробляти стратегії для подолання можливих криз. Через образність та драматизм антиутопій, вони сприяють формуванню свідомості та усвідомленню проблем, які можуть виникнути, якщо не буде звертати увагу на певні аспекти сучасності. Романи-антиутопії можуть допомагати людям визначити свої власні цінності. Через контраст із негативними зображеннями у цих творах, читачі можуть краще усвідомити важливість певних цінностей та принципів [16].

Висновки до розділу

В першому розділі визначено, що трагедія особистості - це літературний жанр, який зображує руйнування особистості внаслідок зовнішніх обставин або внутрішніх конфліктів. Трагічні герої часто є сильними і амбітними особистостями, які прагнуть до великих цілей. Однак вони зіштовхуються з перешкодами, які перевершують їхні сили. У результаті вони зазнають поразки і гинуть.

Встановлено, що тоталітаризм – це політичний режим, що характеризується всеосяжним контролем держави над усіма сферами життя суспільства. У тоталітарних державах відсутні громадянське суспільство та незалежні засоби масової інформації. Влада в таких державах зосереджена в руках однієї особи або групи осіб, які не підзвітні нікому. Виявлено основні ознаки тоталітарної держави: однопартійна система, всеосяжний контроль держави над суспільством, використання насильства та репресій, єдина

ідеологія. Тоталітаризм має ряд негативних наслідків для суспільства. Він призводить до порушення прав і свобод людини, репресій, насильства та економічних проблем. Тоталітаризм також сприяє поширенню ворожнечі та ненависті в суспільстві. Тоталітаризм є серйозною загрозою для демократичних цінностей. Він може призвести до втрати свободи та знищення людських прав.

Доведено, що романи-антиутопії відіграють важливу роль у формуванні глибокого розуміння сучасного суспільства та його можливого майбутнього, стимулюючи думку та дію. Вони стали важливим елементом літературного та культурного дискурсу, надаючи читачам можливість розмислювати про можливі наслідки сучасних та майбутніх тенденцій. Цей жанр використовується для створення наочних зображень можливих небезпек, а також для стимулювання глибоких роздумів щодо напрямків розвитку суспільства. Романи-антиутопії, як літературний жанр, відіграють важливу роль у формуванні свідомості та рефлексії сучасного суспільства. Вони ставлять під сумнів оптимістичні переконання та спонукають читачів дбати про збалансований

2 КОНТЕКСТ ТВОРЕННЯ «1984» ТА ЧИННИКИ СПЛЕСКУ ПОСМЕРТНОЇ СЛАВИ ПИСЬМЕННИКА

2.1 Орвеллівські впливи та джерела натхнення

Цеглиною, яка допоможе вибудувати фундамент розуміння трагедії, яку переживає особистість в умовах тоталітарної держави є короткий огляд тієї світової політичної ситуації, що склалася в час написання роману. «1984» був написаний у 1948 році як наслідок очевидних жахів, здійснених нацистською Німеччиною та більшовицькою Росією під час другої Світової війни. За словами Тоско Файвейла – близького друга Орвелла – сюжет був вельми реалістичним через те, що автор також переніс туди негативні асоціації та спогади про «звуки, запахи і кольори свого шкільного дитинства» [14]. Книга є продовженням аналізу функціонування автократій, що був розпочатий у «Колгоспі тварин» [42].

Ерік Блер, котрий працював під псевдонімом Джордж Орвелл, був добре відомий в англійській літературній спільноті. Він активно займався документалістикою й журналістською діяльністю. Його справжнє ім'я майже ніколи не згадувалося, оскільки він сам просив не писати нічого про людину на ім'я Ерік Блер. Правда йому видавалася досить непривабливою, бо життя Блера він бачив, як низку компромісів і невдач.

Чималий вплив на творчість Орвелла справили його ранні роки. Ерік Артур Блер народився 25 червня 1903 року в селі Мотіхарі, що розташоване на кордоні з Непалом в бенгальському регіоні. Того часу Індія належала до Британської імперії, і батько Еріка, Річард Блер, був чиновником в індійській адміністрації. Сім'я письменника походила зі збіднілого шотландського аристократичного роду, а мати була донькою французького торговця. Письменник згадував, що його сім'я мала намір жити по-джентльменськи, маючи дохід в 400 фунтів на рік. У віці 8 років Еріка влаштували до елітарної приватної підготовчої школи в графстві Сассекс за державні кошти. Цей період виявився важким для хлопця через віддаленість від батьків, їжу, яка йому не смакувала, клімат, який був йому не комфортним, а також наростаюче почуття провини через фізичні покарання.

В своїх спогадах дружина письменника знаходила зв'язок шкільних вражень та досвіду із появою роману «1984». Друг Орвелла Тоско Файвел доводив, що письменник передав у фантастичному Лондоні 1984 року звуки, запахи і кольори отого шкільного періоду [44, с. 1244–1245].

За кілька років, виявивши вражаючі навчальні здібності, юний Ерік отримав стипендію для подальшого навчання в Ітоні, престижній приватній школі Великої Британії. Одним із його викладачів там був відомий письменник-фантаст Олдос Гакслі. У своєму есе «Чому я пишу» Орвелл нагадував, що вже у віці 5-6 років він визначив свою майбутню професію письменника, а в Ітоні сформувалося коло його літературних інтересів, де виділялись імена Джонатана Свіфта і Джека Лондона. По закінченні навчання Ерік вирушив з Англії до східних колоній, слідуючи слідами свого батька та інших британців. Почавши служити в імперській поліції, спочатку в Індії, а потім у Бірмі, він переживав невдачі в різних видах заробітку, від полювання У 1927 році Блер вирішив покинути службу та переїхати до кварталу Портобелло Роуд в Лондоні, а пізніше в Париж, де занурився в європейську богему. Таке рішення пов'язують із розчаруванням у системі, в якій доводилося працювати. Життя Блера стало важкою працею в робочому кварталі: він мив посуд та отримував новий досвід та нові яскраві враження, що лягла в основу для його майбутніх романів та есе. Він згадував, що це було розплатою за його «колоніальний гріх»: він свідомо обрав стан тих, кого принижував, будучи на службі упродовж п'яти років. Він з огидою ставився до думки про життєвий добробут, навіть якщо він був достатньо скромним [45, с. 300].

У 1933 році Ерік Артур Блер, який в майбутньому став відомим письменником Джорджем Орвеллом, опублікував збірку нарисів «У злиднях Парижа і Лондона». Він взяв собі псевдонім Джордж Орвелл [43]. Цей псевдонім він обрав, щоб підкреслити свою приналежність до народу. У 1934 році він опублікував книгу «Бірманські будні», в якій розповів про свої роки служби в колоніях Британської імперії. У 1935 році він опублікував роман «Дочка священника» і низку статей і есе про різні проблеми того часу.

Вважаючи себе соціалістом, Джордж Орвелл став (на короткий час) членом лівоанархістської Незалежної лейбористської партії, що привело до конфлікту із більшістю соціалістів у Великій Британії.

У 1936 році, коли в Іспанії вибухла громадянська війна, Орвелл, як кореспондент «Бі-бі-сі» та газети «Обзервер», разом із дружиною Елін О'Шонесі, вирушив до Іспанії. Він підтримував республіку проти франкістів та приєднався до антисталінської лівої партії ПОУМ. Участь у боротьбі на фронті разом із ПОУМ під час сутичок травня 1937 року в Барселоні призвела до конфлікту між комуністами та анархістами.

Після сутичок іспанські комуністи звинуватили ПОУМ у всіх проблемах і розпочали репресії. Розгортання політичних подій у Іспанії відображено в його творі «Данина Каталонії», де Орвелл осуджує сталінську втручання. Внаслідок сутичок він отримав поранення, куля якого майже обірвала йому артерію і на рік позбавила голосу. Разом із дружиною вдалося втекти з Іспанії, і в 1938 році він опублікував своє свідчення у книзі «Данина Каталонії». Орвелл намагався відгадати таємницю політичних інтриг в Москві та висловлював протест проти сталінських ігор та неправд.

В кінці 1930-х років Джордж Орвелл приєднався до Незалежної лейбористської партії та висловлював пацифістські погляди. Проте з початком Другої світової війни він вирішив приєднатися до британських збройних сил, але через стан здоров'я йому відмовили. Замість цього, він очолив напрямок спротиву нацистській пропаганді на радіо «Бі-Бі-Сі» та працював у різних редакціях під час війни. У 1944 році, під час відпустки в Парижі, Орвелл втратив свою дружину Елін, яка померла від післяопераційної інфекції після операції. Після цього він переїхав на острів Юра на узбережжі Шотландії, де завершив написання свого видатного роману «1984». Під час написання він знаходився у важкому становищі, працюючи безпосередньо на машинці, оскільки не знайшов стенографістки, готової працювати в таких умовах. Йому також прийшлося працювати під час високої температури та інших неприємностей [41, с. 5-12; 44, с. 1244-1245].

Джордж Орвелл помер незадовго після виходу «1984»: у січні 1950 року від туберкульозу, після легеневої кровотечі. Письменнику було всього 46 років. Його поховали у невеликій сільській церкві Всіх Святих у Беркширі, згідно з його власним бажанням [44, с. 1245].

Журналістика, якою Джордж Орвелл займався на початку своєї творчості, сформувала в ньому стійке небажання співпрацювати з будь-якими диктаторськими режимами. Ці переконання лише зміцнилися під час громадянської війни в Іспанії, де письменник побачив на власні очі, як фашизм і тоталітаризм руйнують людські життя. Джордж Орвелл, будучи переконаним комуністом, приїхав до Іспанії, щоб воювати на боці республіканців. Однак там він зіткнувся з практикою тоталітарної влади, яка застосовувалася як франкістськими, так і радянськими силами. Орвелл був змушений взяти участь у бойових діях, де отримав поранення. Він також потрапив під підозру радянської служби безпеки і був змушений тікати, щоб зберегти своє життя. Ці події привели до того, що Орвелл переглянув свої погляди на тоталітаризм і зрозумів, що він є однаково небезпечним, незалежно від того, хто його здійснює. Джордж Орвелл, який спочатку підтримував комуністів у громадянській війні в Іспанії, поступово розчарувався в цій ідеології. Він побачив, як радянські комуністи, які фактично керували республіканською армією, репресували своїх власних прихильників, навіть простих селян, які навряд чи розуміли суть політичних дебатів. Джордж Орвелл, який був свідком громадянської війни в Іспанії, побачив, як дві війни, що йшли одночасно, призвели до трагедії. Перша війна була між республіканцями та франкістами. Друга війна була невидимою, але не менш жорстокою. Вона велася між особистістю та тоталітарною державою, яка прагнула її нівелювати [58, с. 99-107.].

Він засуджував як безжалісний капіталізм, так і жорстокий більшовизм та фашизм.

2.2 Основні чинники сплеску посмертної слави письменника

Роман «1984» Джорджа Орвелла, опублікований у 1949 році, став сенсацією в Європі. Видавець Фредрік Варбург сказав, що це був «політичний памфлет колосального значення». У післявоєнній Європі Радянський Союз був сильним і шанованим, і «1984» був найпотужнішим нападом на радянський комунізм. Роман був проданий у мільйонах примірників і досі масово читається [1].

Роман Джорджа Орвелла «1984» продовжує залишатися актуальним і в XXI столітті. Цей твір часто цитують і посилаються на нього в ЗМІ по всьому світу. Наприклад, у 2015 році пакистанська журналістка Захра Салагуддін почала свою статтю про контроль влади над інтернетом з першої фрази роману. Вона порівняла дії влади Пакистану з тоталітарним режимом, описаним Орвеллом. Орвелл також був популярний в інтелектуальних колах Східної Європи та Радянського Союзу в 1950-х роках. Польський поет і дипломат Чеслав Мілош написав есе «Поневолений розум», в якому зазначив, що роман «1984» точно передбачив розвиток тоталітарних режимів у цих країнах. Мілош також заявив, що Орвелл зміг так глибоко зрозуміти тоталітаризм, оскільки він був майстром у дослідженні тем людської природи та суспільства [1].

У 1980-ті роки популярність Джорджа Орвелла була настільки висока, що інтелектуали почали обговорювати, яку ідеологічну позицію обрав би письменник, якби він дожив до похилого віку [60].

В 1983 році Норман Підгорець, засновник неоконсервативного руху, висловив припущення, що Орвелл, ймовірно, став би неоконсерватором, якби жив зараз. Його твердження базувалося на переконанні, що основною темою Орвелла була руйнація ліберальної інтелігенції. Проте це твердження може відображати більше погляди самого Підгорця, ніж справжні переконання Орвелла. Хоча для Підгорця критика лівих може бути ключовою, для Орвелла головною темою в його творах було зловживання владою в сучасному світі, незалежно від політичної орієнтації. Орвелл розглядав проблему зловживання владою в широкому контексті, віддзеркалюючи її в різних аспектах життя,

починаючи з колоніальної Бірми і закінчуючи відносинами держави і особистості в сучасному світі. Такий підхід дозволяв йому розглядати тему в контексті різних епох і суспільних умов [1].

Орвелл вважав, що зловживання владою є універсальним явищем, яке може приймати різні форми. Його твори, такі як «Колгосп тварин» і «1984», висвітлюють цю тему, розкриваючи важливі аспекти взаємин між державою та особистістю [41; 42; 71; 72].

Наприклад, в 1980-х роках польський профспілковий рух визнав важливість і актуальність ідей Орвелла, випустивши марки з його зображенням для використання в своїй недержавній поштової службі.

Вдруге популярність Джорджа Орвелла вибухнула через 34 роки після його смерті, коли наближався рік 1984 - той самий, який став назвою його знаменитого роману. У цьому році «1984» став бестселером, щодня розкуповували по 50 тисяч примірників. Стів Джобс і компанія Apple також сприяли подальшій популярності Орвелла, випустивши рекламний ролик, який став відомим за всю історію реклами [1].

Образи з антиутопії «1984» використали свого часу в рекламі Macintosh: постать, схожа на Старшого Брата, постала серед величезного сірого екрану, що розбив кинутий юною дівчиною молоток. Що цікаво, ролик, продемонстрований лише раз, став одним з найбільш рейтингових. Якщо б Орвелл мав можливість оцінити сучасний світ, ймовірно, він висловив би критику висхідної штучної нерівності в Сполучених Штатах, Британії, Росії і Китаї. Відзначаючи його погляди у «Колгоспі тварин», можна припустити, що йому не було б невідомо, яким шляхом подолали комуністичну революцію Мао в Китаї через «культурну революцію» до сучасного союзу між Комуністичною партією та новими мільярдерами-олігархами. Відомо лише, які враження він залишив би від сучасного Китаю, якщо мав би можливість провести там рік чи два [1; 57].

Твори Джорджа Орвелла широко визнані як важливий внесок у наше розуміння минулого і теперішнього століть. Праві і ліві сходяться на думці, що Орвелл був глибоким спостерігачем і мислителем, який висвітлив важливі

проблеми ХХ століття. Праві неоконсерватори називають Орвелла одним із найважливіших письменників ХХ століття, оскільки його роботи допомагають нам зрозуміти природу тоталітаризму. Лівий письменник Стівен Гітченс вважає, що Орвелл був найвидатнішим письменником цього століття, який писав про фашизм, комунізм і імперіалізм. Від видання *New Republic* у 2013 році Орвелл отримав статус «мудреця століття». Його порівняли з Монтенем і Шекспіром [1].

Ця оцінка Орвелла є несподіваною, оскільки багато критиків вважали, що його твори будуть забуті після падіння Радянського Союзу. Гарольд Блум передбачав, що «1984» буде сприйнято як книга, яка належить певній епосі, а літературний критик Ірвінг Гоу вважав, що після «холодної війни» цей роман викликати лише історичну цікавість.

Однак Орвелл не був забутий. Його твори продовжують бути актуальними і в ХХІ столітті, оскільки вони порушують важливі питання про зловживання владою, тоталітаризм і свободу думки. Проте слова письменника глибоко вразили серця нового покоління, що народилося після завершення «холодної війни». Ім'я Орвелла знову стало актуальним. З часом, коли історичний контекст став далеким минулим, роман виділився, і стало зрозуміло, що його основне послання – це звернення до універсальних проблем людства .

Це підтверджується тим, що за останні роки читачі та письменники у всьому світі гостро реагують на описане Орвеллом суспільство, яке він уявив [30; 31]. Один з блогерів у липні 2015 року звернув увагу на те, що ми увійшли в нову еру загального контролю, і за таких умов ідея орвелівського суспільства, де кожен громадянин перебуває під постійним наглядом, стає цілком нормальною. У 2015 році Гассан Абдул Раззак висловив упевненість у тому, що Джордж Орвелл, творячи «1984», не замислювався про те, що він повинен створити «інструктивну казку для хлопця з Іраку». Проте цей твір краще, ніж будь-який інший, відкриває очі на Ірак періоду правління Саддама Хуссейна [1].

У 2015 році роман «1984» увійшов до топ-10 бестселерів у Росії. В 2014 році він став символом серед учасників антиурядових протестів у Таїланді, і Філіппінські авіалінії були змушені попередити пасажирів, що наявність цієї

книги може призвести до проблем з митниками та іншими представниками влади [52; 61].

Здається, що твори Джорджа Орвелла особливо резонують сьогодні і в Китаї. Свідченням цього є той факт, що з 1984 року опубліковано приблизно 13 перекладів роману «1984» на китайську мову. І «1984», і «Колгосп тварин» перекладено також тибетською мовою. Пояснити успіх Орвелла в Китаї спробував один із перекладачів роману. Він пояснив актуальність твору тим політичним тиском, який спостерігається на межі століть.

Теракт 11 вересня в США спричинив сплеск популярності роману «1984». Нове покоління західних читачів захопилося ним через низку важливих аспектів. Для сучасних американців образ фону, на якому розгортаються події в романі, який відзначений постійною війною, став лячним попередженням. Подібно до сучасних США, в Орвелла конфлікт десь за кадром, дуже далеко. Здогадатися про нього можна лише тому, що іноді чутно віддалені вибухи. Так само сучасні американці живуть у період віддаленої війни. Вони не бачать дронів та ракет, а тільки знають, що десь далеко йде війна [1].

«Це доволі локальні воєнні зіткнення між державами, які неспроможні знищити одна одну, не мають матеріальної бази для воєнних дій... фізично у війні задіяні дуже мало людей, це здебільшого професіонали, і вона не призводить до великих втрат. Якщо й ведуться бої, то вони відбуваються на спірних кордонах, про місцезнаходження яких пересічна людина може лише здогадуватися. У цивілізаційних центрах війна означає лише... непередбачувані падіння ракет, які можуть спричинити десятки смертей...» [40].

Ще одним фактором, що визначив теперішню популярність творів Орвелла, є розвиток феномену «шпигунської держави» після трагедії 11 вересня. У наш час існує всеосяжна та самовпевнена держава як на Сході, так і на Заході. У початку 2000-х років уряд Сполучених Штатів та інших країн здійснював таємні вбивства в країнах, з якими не перебував у стані оголошеної війни, наприклад, в Ємені та Пакистані, використовуючи дистанційно керовані літальні апарати. Багато з жертв не мали ідентифікаційних даних, а рішення про їх

знищення базувалося на так званих «поведінкових патернах», які вважалися загрозовими для американської влади [1].

Ці вбивства отримали назву «ударів по потенційним терористам» – проти осіб бойового віку, які демонструють поведінку, схожу на поведінку терористів, ведуть розмови або зустрічі з ними. Сотні таких ударів здійснювалися в Пакистані, Ємені та Сомалі з безпілотних літальних апаратів.

Однак, можливо, найбільш суттєвим елементом цього нового популярного інтересу до творів Орвелла є розуміння актуальності його основного повідомлення в умовах сучасного світу. У своїх творах Орвелл акцентував увагу на свободі совісті – свободі від контролю як з боку уряду, так і з боку екстремістів, незалежно від релігійних чи ідеологічних уподобань. Він підкреслював важливість права говорити те, що може бути неприємним для людей, як власне визначення свободи. У цьому контексті відзначалося те, що головною загрозою для свободи є не зовнішній ворог, але сам уряд країни, як це показано в «1984» через персонажа Вінстона [1].

Третім, і, ймовірно, найбільш шокуючим аспектом є те, що, описуючи тортури в «1984», письменник фактично передбачив, як держава використовуватиме їх у контексті нескінченної «війни з тероризмом». Після подій 11 вересня вперше в історії США тортури стали офіційною політикою. Раніше, хоча тортури і використовувалися, це завжди було порушенням закону, і іноді справи цієї природи розглядалися судами. Представники ЦРУ визнали своє використання тортур, фактично визнавши провадження їх, але жодних юридичних наслідків це не мало [1].

Існують обговорення серед вчених щодо того, хто з письменників середини ХХ століття більш точно передбачив майбутнє: Олдос Гакслі, зобразивши у «Якому чудовому новому світі» світ, де держава контролює людей за допомогою задоволення, чи Орвелл, із його темнішою візією держави, ґрунтованою на використанні болю. (Зазначимо, Гакслі протягом певного часу викладав французьку в Орвелла в Ітоні). Взагалі вважати це протиставлення хибним, оскільки обидва письменники влучно висловлюють власні правильні

спостереження. Велика кількість людей пасивно приймає контроль держави через задоволення, але існує і активна меншина, яку можна приборкати тільки за допомогою жорстоких заходів. Як відзначив Орвелл майже наприкінці «1984»: «...вибір перед людством полягає між свободою і щастям, і більшість обирає щастя» [8].

Більше того, переважній більшості американців якось не проти того, що апарат державної безпеки веде слідкування за їхнім приватним спілкуванням. У цьому, так само, як і в застосуванні тортур, американці, на жаль, згідно із загальною тенденцією, прийняли розбіжність із своїми власними національними традиціями [1].

Загалом, заради безпеки більшість мешканців інших країн не проти відмовитися від свободи і використовувати високотехнологічну електроніку для контролю за приватним життям. Під час Революції Гідності в Україні у 2014 році уряд відслідковував розташування мобільних телефонів у зоні протестів і надсилав повідомлення з попередженням: «Шановний абоненте, ви зареєстровані як учасник масових заворушень». Тут можемо помітити надто багато схожості зі Старшим Братом.

На жаль, наше сьогодення занадто часто підтверджує, що Орвелл багато в чому мав рацію. Час показав, що він був правим у багатьох своїх концептах, що стали передбаченнями.

2.3 Актуальність «1984» у сучасному світі

Роман відіграє важливе значення для сучасного світу, оскільки він попереджає про небезпеку тоталітаризму. Він показує, як тоталітарний режим може знищити людську свободу, індивідуальність і мораль. Орвелл використовує гіперболу та сатиричні прийоми, щоб викрити абсурдність тоталітаризму. Роман часто використовується для критики сучасних тоталітарних режимів, таких як Китайська Народна Республіка та Північна Корея. Також використовується для критики сучасних технологій, які можуть використовуватися для контролю над людьми.

Роман Джорджа Орвелла «1984» часто порівнюють із сучасною Росією. Це порівняння є справедливим, оскільки в обох випадках можна побачити риси тоталітаризму.

Наведемо конкретні паралелі між романом «1984» і сучасною Росією. Контроль над інформацією та пропаганда. У романі «1984» партія контролює всі засоби масової інформації. Вона використовує пропаганду, щоб нав'язати людям свою ідеологію та думку. У сучасній Росії також спостерігається контроль над інформацією [52].

Уряд Росії використовує державні ЗМІ для поширення своєї пропаганди.

Репресії та терор. У романі «1984» партія використовує терор, щоб придушити будь-яку опозицію. Люди, які критикують партію, заарештовуються, катуються і вбивають. У сучасній Росії також спостерігається репресії та терор. Уряд Росії переслідує опозиціонерів, активістів і журналістів.

У романі «1984» партія створила мову, яка називається новомовою. Новомова є штучною мовою, яка розроблена для обмеження людської думки. У сучасній Росії також спостерігається використання мови для контролю над думками людей. Наприклад, головне слово воєнної новомови – «спецоперація». Дослідники пояснюють логіку використання терміну: розпочинати війни – це погано, а от проводити спецоперації – це місія великої та потужної країни. І вже нікого не цікавить надуманість цілей та те, що все закінчується окупацією. Найважливіше те, що термін «війна» не звучить. Окуповані території України в Росії називають в кращих традиціях інших новомов – «звільненими територіями». Поразку на півночі України пропагандисти РФ називали «деескалацію», «запланованим перегрупованням» або «кардинальним скороченням наступу». У лексиці Третього Рейху було окреме слово для означення поразок – «криза». Концентраційні табори на тимчасово окупованих територіях росіяни називають «евакуаційними». Однак не слід забувати, що концентраційний табір – це нацистський евфемізм на позначення «таборів смерті», але з часом конструкція припинила приховувати сенс і почала сприйматися, як назва місця для катувань, вбивств та депортації. І тепер нацисти

XXI століття мусять знову змінювати назву. Силою переміщених українців до Росії там називають «біженцями», хоча мова насправді йде про депортацію [39].

Так само, як і в Орвелла, уряд Росії контролює всі основні ЗМІ. Служба безпеки Росії (ФСБ) має контроль над більшістю російських ЗМІ. Це дозволяє поширювати свою пропаганду та контролювати те, що люди бачать і чують [61].

Як і в романі «1984», в Росії переслідують опозиціонерів і активістів. Її арештовують, катують та вбивають.

Ці паралелі є тривожними, оскільки вони показують, як Росія може наближатися до тоталітаризму. Уряд Росії продовжує обмежувати свободу слова та думки, а також переслідувати опозицію. Це створює загрозу для демократичних цінностей і прав людини. Роман є нагадуванням про важливість свободи думки та слова.

Роман «1984» Джорджа Орвелла, який часто називають «довідником з важких часів», продовжує набирати популярність і залишається актуальним попередженням про небезпеку тоталітаризму. Світ, який він описує, шокує своєю жорстокістю та абсурдністю. У ньому люди позбавлені свободи думки та дії, а влада використовує будь-які засоби для контролю над суспільством. Сучасні читачі, однак, можуть відчувати тривогу і страх, читаючи цей роман, оскільки в ньому описуються риси, які вони бачать у реальному світі [40].

Роман «1984» Джорджа Орвелла можна вважати пророчим, оскільки він описує тоталітарну державу, яка володіє багатьма рисами, характерними для деяких сучасних держав. Роман також змушує подумати про те, що легко втратити свободу і позбавитись всіх прав.

«1984» – це попередження про небезпеку тоталітаризму. Він починається з невинної картини квітневого дня, але незабаром стає зрозуміло, що це світ, де влада контролює кожен аспект людського життя. Вінстон Сміт обіймає посаду цензора у Міністерстві Правди. Це міністерство постійно переписує історію, щоб привести її у відповідність до поточних потреб влади [40].

За всіма співробітниками, в тому числі і за Вінстоном, постійно спостерігає Старший Брат, який все знає і все контролює. У романі «1984» влада

використовує екрани телевізорів, щоб стежити за громадянами і контролювати їхні думки. Кожен громадянин може стати інформатором і донести на інших, що дозволяє владі тримати суспільство в стані постійного страху [40].

Сучасні соціальні медіа використовують технології для відстеження наших дій і думок онлайн. Вони збирають величезні обсяги даних про наші дії, покупки, коментарі та інші онлайн-активності. Ці дані використовуються для прогнозування наших бажань і потреб, а також для цілеспрямованої реклами та політичної пропаганди. Їх використовують для того, щоб продавати нам товари чи послуги, а також для впливу на наші політичні уподобання та політичний вибір.

«1984» описує тоталітарну державу, де влада контролює кожен аспект людського життя. Орвелл розумів, що тоталітарним режимам для підтримки своєї влади необхідний ворог. Для цього влада використовує пропаганду, яка змушує людей ненавидіти ворогів держави.

Одним із інструментів пропаганди є обов'язковий перегляд фільму про ворогів держави «Дві хвилини ненависті». Це щоденний обов'язковий ритуал. Цей фільм викликає в людях ненависть і страх, що дозволяє владі тримати суспільство в стані постійного напруження. Цей фільм також є описом явища онлайн-агресії. Агресія в інтернеті часто ґрунтується на ненависті до певних груп людей або ідей. Вона також використовується для того, щоб контролювати людей і нав'язувати їм певні думки.

Вінстон Сміт змушений щодня дивитися фільм, у якому зображуються вороги держави. Він ненавидить цей фільм, але не може уникнути його впливу. Фільм викликає в людях ненависть і страх. Він відчуває бажання вбивати, катувати і розбивати обличчя ворогам держави. Цей фільм є інструментом пропаганди, який використовується владою для контролю населення. Він використовується для того, щоб змусити людей ненавидіти ворогів держави, викликати страх і бажання помститися, а також підтримувати існуючий порядок [40].

Сьогодні ми живемо в світі, де інформація є ключовим ресурсом, доступ до якого ми маємо, коли ми забажаємо і де б ми не перебували. У наш час політичні, релігійні та комерційні організації використовують технології для того, щоб впливати на емоції людей. Вони використовують страх, ненависть і інші сильні емоції для того, щоб змусити людей підтримувати їхні ідеї або купувати їхні товари та послуги.

Роман «1984» описує, як тоталітарна влада використовує пропаганду для того, щоб змусити людей ненавидіти ворогів держави [40]. Ці описи є дуже точними, оскільки вони відображають те, як такі організації використовують емоції для того, щоб контролювати людей.

Диктатор Орвелла, сповнений символізму, є абсурдним і жахливим. Його образ відображає тоталітарні режими, які існують у світі сьогодні. Ці режими придушують опозицію, переслідують інакомислення та прославляють себе.

Великий брат – це не просто вигадка, а реалістична картина сучасного світу. Його образ нагадує нам про небезпеку тоталітаризму і необхідність боротися за свободу і демократію.

Одним із найжахливіших аспектів антиутопічного світу Орвелла є методичне спотворення мови. Тоталітарний режим прагне викоринити слова, які втілюють ідеї та почуття, щоб контролювати думки і поведінку людей. Режим використовує евфемізми, новомову і двозначність, щоб змінити значення слів і перетворити їх на інструменти пропаганди.

Справжня реальність є загрозою для тоталітаризму. Тому режим прагне замінити її фантомами і брехнею. Це дозволяє режиму контролювати людей, змушуючи їх вірити в те, що він хоче, щоб вони вірили.

Першим кроком Вінстона Сміта до непокори стала спроба завести щоденник і сховати його від всевидячого ока камери. Він хотів зберегти свій внутрішній світ і мислити самостійно, навіть якщо через це він ризикував життям.

Коли катування зламали Вінстона, він визнав, що «два плюс два дорівнює п'ять» [40]. Це було символом того, що влада дійсно здатна зламати людську особистість. Вони знищили його відчуття себе і здатність мислити самостійно.

Роман «1984» Джорджа Орвелла – це попередження про небезпеку тоталітаризму. Він показує, як влада може використовувати насильство і пропаганду для знищення особистості і свободи.

Цей роман заборонений у тоталітарних країнах, але люди все одно читають його та поширюють його нелегально. Він став символом опору тиранії.

У демократичних країнах продажі роману «1984» зростають щороку. Люди читають його, щоб зрозуміти, як виникає тоталітаризм, і щоб бути готовими протистояти йому.

«1984» – це не лише попередження, але й промінь надії. Він показує, що навіть у найтемніші часи люди здатні протистояти тиранії.

Висновки до розділу

Таким чином, в другому розділі встановлено, що розумінню трагедії, яку переживає особистість в умовах тоталітарної держави сприяє огляд світової політичної ситуації, що склалася в час написання роману, вивчення біографії автора та аналіз його політичних поглядів. Визначено три основні чинники сплеску посмертної слави письменника та з'ясовано, що роман «1984» став особливо популярним після трагедії 11 вересня 2001 року, оскільки розповідає про тоталітарну державу Океанію, яка постійно веде війни і використовує тортури для контролю над населенням. Він виявився пророчим для багатьох американців, які відчували, що їхня країна стала більш тоталітарною після 11 вересня. Другий чинник – це розвиток феномену «шпигунської держави»: створення розгалуженої мережі стеження за своїми громадянами нагадує ту, яка описана в романі «1984». Третій чинник – це те, що письменник фактично передбачив використання тортур під час ведення нескінченної «війни з тероризмом». У романі «1984» тортури використовуються для зламування волі людей і їхнього перетворення на слухняних громадян.

Зроблено висновок про те, що роман «1984» став особливо актуальним для сучасних читачів, оскільки він є застереженням про небезпеки тоталітаризму і про те, як легко уряд може використовувати страх і насильство для контролю над населенням.

3 ТРАГЕДІЯ ОСОБИСТОСТІ В РОМАНІ-АНТИУТОПІЇ «1984»

ДЖОРДЖА ОРВЕЛЛА

3.1 Тоталітарна держава Океанія: особливості політичної системи та системи контролю

У романі «1984» Джорджа Орвелла, Океанія є однією з трьох світових держав, які контролюють увесь глобальний простір. Розташування та межі Океанії описуються в межах політичного контексту твору. Океанія розташована на території колишньої Британії та її колоній, включаючи Англію, Шотландію та Ірландію. Головним містом Океанії є Лондон, який є центром політичної та соціальної влади. Океанія контролює території, що розташовані поза кордонами колишньої Британії. Включає в себе Англію, Шотландію, Ірландію, частини Північної Африки та певні азійські території. Описане географічне розташування має символічне значення і слугує основою для створення тоталітарної системи контролю, що представлена в романі [40].

Орвелл детально описав особливості політичної системи Океанії. Показав державу як тоталітарного монстра, який використовує різноманітні механізми контролю, пропаганди та репресій для підтримки свого владарюючого статусу. Політичний режим держави Океанія – тоталітарний, і тут тоталітаризм досягає найвищого рівня розвитку. Можна виокремити наступні основні ознаки тоталітарної сутності політичного режиму Океанії:

- монополія єдиної масової партії на політичну владу. Основні елементи політичної системи Океанії включають в себе Владарюючу Партію (Внутрішню Партію). Партія має внутрішню ієрархію з трьома верховними партійними керівниками, які стали відомими як Старший Брат. Вони представляють ідеологічний і політичний авторитет. Владарююча Партія має повний контроль над усіма сферами суспільства, включаючи освіту, медіа, промисловість і навіть особисті думки громадян.

«Партія казала, що Океанія ніколи не була у військовому союзі з Євразією. Він, Вінстон Сміт, знав що Океанія була у військовому союзі з Євразією не давніше ніж чотири роки тому. Але де це знання було зафіксоване? Тільки у його власній свідомості, яку у будь-якому разі буде винищено. І якщо решта погодиться з брехнею яку нав'язує Партія – якщо всі записи заспівають тієї ж пісні – тоді брехня увійде до історії та перетвориться на правду. «Хто контролює минуле, – казало гасло Партії, – той контролює майбутнє. Хто контролює теперішнє той контролює минуле». І зараз минуле, всупереч його мінливій природі, ніколи не змінювалося. Щоб не було правдою зараз є правдою від віку й довіку. Це було дуже просто. Все що було потрібно так це підтримувати нескінчений ряд перемог над своєю власною пам'яттю. «Контроль реальності», так вони це називали. Мовою Новосуржу «двосдумство»» [40];

- держава побудована за принципом піраміди, на верхівці якої знаходиться лідер Партії – Старший Брат – символ авторитету та влади Владарюючої Партії, який є непогрішним і всемогутнім. Усі наукові відкриття, успіхи, досягнення, перемоги, а також вся суть буття, все пізнання, щастя є продуктом його управління й керівництва, заохочені та натхнені виключно ним. Він не тільки фігура влади, але й образ, що контролює навіть найінтимніші аспекти життя громадян. Повсюдно помітна пропаганда: зображення Старшого Брата використовується в усіх сферах суспільства, щоб нагадувати громадянам про постійний нагляд та контроль. Один із головних слоганів Партії – «Старший Брат наглядає за тобою», відзначає постійний стан нагляду та контролю.

Партію неможливо було подолати зсередини. Її вороги, якщо у неї були вороги, не мали жодного способу зібратися разом або хоча б розпізнати один одного [40].

Жодна людина ніколи не бачила Старшого Брата, проте його обличчя всюди, він постійно спостерігає за усіма з величезних плакатів з написом: «Старший Брат наглядає за тобою». Ніхто не знає ані його імені, ані його прізвища, коли він народився, чи він живий, чи це взагалі людина. Образ

Старшого Брата є уособленням влади партії, яка стежить за кожним громадянином. Призначення Старшого Брата – бути символом влади партії. Його образ використовується для того, щоб викликати у населення любов, страх і шанування. Під Старшим Братом знаходиться Внутрішня Партія, яка керує країною, та Зовнішня Партія, яка виконує її накази. На самому дні соціальної піраміди знаходяться проли, які складають більшість населення і живуть у злиднях. Столиці в Океанії немає, а місцезнаходження Старшого Брата невідоме;

- у Океанії наявна єдина, загальнообов'язкова ідеологія, яка є головним інструментом влади і вноситься в свідомість усіх без винятку громадян. Вона є єдиною істиною, яку визначає Старший Брат (партія), засобом легітимації влади. Ідеологія використовується для того, щоб контролювати людей, перетворювати їх у бездумну масу, яка беззаперечно підкоряється владі, не ставить запитань і погоджується. Внутрішня Партія пропагує ідеологію Ангсоцу (Ingsoc), що є коротенцією від «англійський соціалізм». Ця ідеологія обіцяє колективізм, але в реальності призводить до абсолютного тоталітаризму та контролю над індивідом;

- абсолютний монопольний контроль партії над усіма сферами життєдіяльності суспільства, зокрема політичною, економічною, соціальною, культурною, духовно-інформаційною та усіма іншими. Партія контролює все. Економічна та професійна діяльність перебувають у підпорядкуванні та під контролем державного апарату і є його частиною. Ну, а оскільки держава невіддільна від своєї ідеології, то значить, що абсолютно на всі види діяльності накладає свій відбиток офіційна істина. Всі сфери життя перебувають під повним ідеологічним, політичним та поліцейським контролем. Проте держава втручається не лише в економічну, політичну та інші сфери суспільного життя, вона одержавлює також внутрішній особистісний простір людини. Тому будь-які дії/бездії, будь-які порушення в особистій, професійній чи господарській сферах життя автоматично набувають ідеологічного підґрунтя та політизованого забарвлення. Цим обґрунтовується поліцейський ідеологічний та політичний терор як реакція партії на правопорушення;

- терор, що є надважливим засобом забезпечення стабільності політичної системи Океанії. Для підтримки легітимності існуючого політичного режиму необхідна єдина ідеологія, яка сповідується усіма членами суспільства, а для підтримки функціонування та легітимності ідеології необхідний всезагальний поліцейський контроль – терор.

Владарююча Партія та її лідер Старший Брат створюють атмосферу страху, самоцензури та абсолютної влади в Океанії. Політична система ґрунтується на переписці історії, викривленні фактів і постійному утриманні громадян від будь-якої незалежності чи відчуття приватності.

В державі Океанії, яка описана у романі «1984» Джорджа Орвелла, Партія здійснює повний контроль над країною через Міністерство Правди та маніпуляції історією. Міністерство Правди виконує завдання переписування історії, фальсифікації подій та зміни документів з метою створення «правдивої» версії минулого, яка служить інтересам Владарюючої Партії.

«Минуле не просто змінювали, його змінювали безперервно».

«Партія могла б проголосити що два плюс два дорівнює п'ять і ти мав беззастережно вірити у це. Раніше чи пізніше Партія неминуче буде вимагати цього» [40].

Міністерство Правди також відповідає за розробку та впровадження новомови (Newspeak) – мови, яка має обмежити виразові можливості громадян, усуваючи слова, які можуть викликати неприємні думки чи висловлювати незгоду. Міністерство Правди використовує пропаганду для формування «правильного» світогляду громадян, керуючи інформаційним простором та перекручуючи факти. Історія проектується відповідно до потреб Партії. Попередні записи переписуються, неприємні події або особи видаляються, а факти перекручуються, щоб служити ідеології Партії. Тобто мова йде про примусове переписування історії [40; 46].

Міністерство Правди систематично знищує будь-які докази, які можуть суперечити новій версії історії, надаючи таким чином Партії повний контроль над переказом подій.

Громадяни піддаються постійному психологічному тиску через постійний страх перед розкриттям правди або вираженням нецензурних думок.

«Одного з цих днів, подумав Вінстон з несподівано глибокою певністю, Саймі буде випаровано. Він занадто розумний. Він бачить усе занадто чітко і каже занадто відверто. Партії не подобаються такі люди. Одного дня він просто зникне. Це написано на його обличчі» [40].

З дуже раннього віку, за допомогою ігор та холодної води, настирливого втовкмачування сміття у їхні голови у школі та у Шпигунах, і в Лізі Молоді, у лекціях, парадах, піснях, гаслах, у войовничій та військовій музиці, природні почуття вибивали з них [40].

У Океанії існує чотири міністерства, які відповідають за різні сфери життя суспільства. Однак їхні назви є цинічною пародією на їхню справжню діяльність. Міністерство правди займається дезінформацією, міністерство любові – пропагандою, міністерство миру – війною, а міністерство достатку – бідністю.

Світ розділений на три наддержави, які постійно перебувають у стані війни. У Океанії громадян залякують пропагандою, а військовополонених страчують, щоб підтримувати в суспільстві ненависть до ворогів.

Ці механізми забезпечують тотальний контроль над інформацією та історією, створюючи атмосферу неперевершеного авторитаризму і знищуючи будь-які опозиційні чи альтернативні думки.

У романі «1984» Джорджа Орвелла влада Внутрішньої Партії підтримується різними механізмами контролю, а дві важливі агентури, які забезпечують цей контроль, є «Мисливці за мисленням» та «Пролетарська поліція».

В країні працюють Мисливці за мисленням (Thought Police), або Поліція Думок – таємний і виразно безжальний поліцейський підрозділ, який виявляє та придушує будь-яку форму неприпустимого мислення або виразу. Вони працюють у сфері контррозвідки і фіксують навіть найменші прояви невідповідності ідеології Партії. Мисливці за мисленням використовують різноманітні таємні та технологічні методи для слідкування за громадянами. Їх

методи включають відключення та знищення будь-яких доказів «зради» або «некоректного» мислення. Їхня присутність створює атмосферу страху та самоцензури, оскільки громадяни ніколи не можуть бути впевнені, що їхні думки чи вирази не потраплять під контроль мисливців.

«Поліція Думок дістане його у будь-якому випадку. Він вчинив – все одно міг вчинити, навіть якщо його ручка ніколи не торкнулася б паперу – найсуттєвіший злочин, що є першоджерелом усіх злочинів. Думкозлочин, так вони називали це»[40].

Крім того, активною є Пролетарська поліція, що має за завдання слідкувати за поведінкою та діяльністю пролетаріату – нижчого класу, який, здавалося б, не становить загрози для Внутрішньої Партії. Однак ця поліція фактично служить як засіб виявлення потенційно небезпечних елементів серед простого населення. Пролетарська поліція не має такого ж рівня повноважень, як Поліція думок, але вона допомагає встановлювати контроль над пролетаріатом та уникненням будь-якої можливої опозиції. Їхнє існування вказує на те, що Партія прагне підтримувати класову ієрархію, утримуючи пролетаріат у стані безпеки, але в той же час контролюючи його.

Центри Переробки та Виправлення – це колонії для безпритульних дітей, створені в Океанії для контролю і перевиховання безпритульних дітей.

Ці агентури виконують важливу роль у створенні атмосфери контролю.

3.2 Контроль за особистістю та масовий контроль в Океанії

Технології масового спостереження та слідкування в Океанії, згідно з уявленням Джорджа Орвелла в романі «1984», вражають своїм високим ступенем вдосконалення та всепроникненістю. Найважливіші технологічні елементи включають:

- телескріни, телезахист,
- мікрофони та камери спостереження,
- систему взаємоконтролю,
- новомову,

- централізовану обробку інформації,
- Мінправди та денонсаційні комітети.

Для безпосереднього зовнішнього контролю існували спеціальні пристрої – телескріни (Telescreens), або телезахисти – великі двосторонні телевізійні екрани, що розташовані скрізь – у всіх місцях проживання та громадських просторах. Здатні одночасно транслювати пропаганду Партії, слідкувати за громадянами та служити засобом сприяння взаємоконтролю. Телеекрани встановлені у всіх громадських місцях, у кожному домі, їх не можна вимкнути. Телеекран – жахливий і дивний гібрид одночасно двох пристроїв: відеокамери, яка знімає все, що відбувається навколо (і всіх), і передає зображення кудись. Куди? Невідомо. Кожне найменше рух, кожне вираз обличчя, міміка, кожен звук, жест, слово – все це чудово бачать, відстежують і вивчають десь.

«Куди б ти не пішов, усюди натикався на обличчя телезахистів» [40].

«Телезахист приймав та транслював одночасно. Будь-який звук який видавав Вінстон, навіть тихіший за найтихіший шепіт, буде записано ним, більш того, впродовж усього часу що він залишається у полі зору який контролюється металеву таріллю, його буде не тільки добре чути, а ще й добре видно».

«День і ніч телезахисти вбивали в твої вуха статистику, що свідчила про те, що люди сьогодні мають більше їжі, більше одягу, кращі будинки, кращий відпочинок – про те, що вони живуть довше, мають менше робочих годин, та взагалі стали кременіші, здоровіші, сильніші, щасливіші, більш розумніші, краще освіченіші, ніж люди що жили п'ятдесят років тому. Жоднісіньке слово з усього цього неможливо було довести або спростувати» [40].

Мікрофони і камери розташовані в телескрінах, але також приховані в інших об'єктах громадського користування. Забезпечують аудіо- та відеоспостереження за громадянами, дозволяючи Партії отримувати повний обсяг інформації щодо їхнього життя.

Система взаємоконтролю стимулює громадян до денонсації та підштовхує громадян до взаємного стеження та повідомлення про будь-яку форму невідповідності стандартам Партії.

Океанія – це країна тотального цілодобового стеження. В приміщеннях не можна вимикати телеекрани, які одночасно виконують функції підслуховування та підглядання за людьми. Телепідглядач в Океанії – всевидяче око – він спостерігає за громадянами вдома, на роботі і навіть на природі. Гелікоптер може шпигувати по людських вікнах, розташованих дуже високо над землею, а певні прилади вловлюють навіть ритми биття серця. Необмежена влада партії вимагає, щоб її члени мали не лише правильні погляди, але й правильні інстинкти.

Новомова (Newspeak), або новосурж – це офіційна мова Океанії, а також мовний інструмент для обмеження можливостей вираження вільної думки, який перебуває на етапі переходу від «старої мови» до наступного щабля розвитку, який унеможливить вчинення думкозлочинів, тобто висловлення небезпечних для партії думок. Зменшує кількість слів, які може вживати особа, тим самим контролюючи мислення та прояви індивідуальності. Перевагою Новомови вважається постійне скорочення її словникового запасу.

«Хіба ти не бачиш, що головною метою Новосуржу є звуження меж думок? Врешті решт ми зробимо думкозлочини цілком неможливими, оскільки вже не буде слів на яких їх можна висловити. Кожне поняття яке тільки потрібно, можна буде висловити лише одним словом, і його значення буде суворо окреслено та усі його додаткові та допоміжні значення буде стерто та забуто. Ми вже, у Одинадцятomu Виданні, не далеко від мети. Але цей процес все ще буде достатньо довго тривати навіть після твоєї та моєї смерті. Щороку все менше слів буде лишатися і межі свідомості постійно ставатимуть дедалі вузькими. Навіть зараз, звісно, не має жодного виправдання або прощення здійсненню думкозлочину. Це лише питання самодисципліни та контролю реальності. Але насамкінець ми не потребуватимемо навіть цього. Революцію буде завершено коли мова стане досконалою. Новосурж це Інгсоц та Інгсоц це Новосурж, – додав він з якимось містичним задоволенням. – Чи спадало тобі

колись на думку, Вінстоне, що у 2050му році та набагато пізніше, не буде жодної людської істоти яка б зрозуміла нашу теперішню розмову?» [40; 46].

Централізована Обробка Інформації – це система обробки великих обсягів даних про громадян. Використовується для аналізу поведінки та дій громадян, надаючи Партії засоби для виявлення будь-якої потенційної невідповідності.

Мінправди та Денонсаційні Комітети – це органи, що використовують інформацію від громадян для виявлення «ворогів Партії». Проводять розслідування та заходи покарання на основі отриманої інформації.

Ці технології створюють масштабну систему спостереження та контролю, що дозволяє Партії підтримувати свою владу та переслідувати будь-які прояви невідповідності або непокори.

Навіть сім'я стала тим місцем, де людина не могла бути вільною: і тут її контролювали:

«Дітей, з іншого боку, систематично цькували на їх батьків та привчали шпигувати за ними і рапортувати про їх відхилення. Родина перетворювалася за своєю сутністю та фактично була продовженням Поліції Думок. Це був механізм сутність якого полягала у тому, що кожен міг бути оточений цілодобово, і вдень і вночі, донощиками які знали свою ціль дуже особисто» [40].

У романі «1984» Джорджа Орвелла психологічний тиск і самоанулювання відіграють вирішальну роль у створенні тоталітарного суспільства. Про їх наявність можемо говорити, оскільки чітко помітна маніпуляція ідеологією: партія використовує ідеологію «Думай Проїнг» для формування однозначного світогляду та переконань громадян.

Поширене явище самоанулювання: громадян примушують відмовлятися від будь-яких думок, що суперечать офіційному ставленню, і виправдовувати відхід від «правильних» переконань.

Контроль за мовленням також є ознакою психологічного тиску. Впровадження Newspeak обмежує мовлення та можливості вираження невідповідних думок. Громадяни перебудовують свою мовну практику відповідно до нових ліній Партії, уникнення «небезпечних» слів.

Спостереження та денонсація - ще одна ознака психологічного тиску: на постійне спостереження за громадянами впливають мікрофони, камери, і система взаємоконтролю.

«Який-небудь нишпорячий зилот-ентузіаст з Міністерства (жінка, швидше за все. Хтось на зразок маленької рудуватої жіночки чи темноволосої дівчини з Відділу Фікції) може почати розмірковувати чому це він писав від руки під час своєї перерви на ланч, чому це він використовує старомодну ручку з пером, ЩО це він писав – а потім натякне у відповідні інстанції»[40].

Так само і самоанулювання: страх перед репресіями змушує громадян вести себе так, щоб уникнути будь-яких підозр і денонсації.

В Океанії поширений терор - використання погроз, терору та покарань для забезпечення відданості Партії. Громадяни піддержують владарюючий порядок із страху перед фізичними та психологічними наслідками.

«Це завжди траплялося вночі – арешти постійно проводилися уночі. Несподіваний різкий поштовх виривав тебе зі сну, жорстка долоня трусила тебе за плече, сліпуче світло різало твої очі, коло з жорстких облич стояло навколо ліжка. У переважній більшості випадків не було ніякого суду, ніяких звітів про арешт. Люди просто зчезали, завжди протягом ночі. Твоє ім'я видаляли з усіх реєстрів, кожен запис про те що ти коли-небудь робив начисто стирався, в одну єдину мить саме твоє існування повністю заперечувалося, а згодом і забувалося повністю. Тебе було усунуто, знищено. ВИПАРОВАНО, як казали зазвичай.»

«Він намагався думати про О'Брайєна, для кого або до кого, цей щоденник писався, але натомість він почав думати про всі ті речі які трапляться з ним коли Поліція Думок забере його. І не мало жодного значення, якщо вони тебе вб'ють. Бути вбитим – це те на що ти сподівався. Але перед смертю (ніхто вголос не казав про такі речі, але цілковито усі знали про це) там була усталена практика зізнання через яку мав пройти кожен. Принизливе плазування по підлозі та волаюче виклянчування пощади, пронизливий хрускіт зламаних кісток, розтрощені зуби та вирвані з м'ясом скривавлені жмути волосся» [40].

Система інформаційного контролю передбачає всебічний контроль за інформацією, яку отримують громадяни, формує їхню свідомість. Громадяни підкоряються «вірі» від Партії, погоджуючись з тим, що надходить від неї.

Психологічний тиск і самоанулювання є ефективними інструментами тоталітарного управління в «1984», сприяючи знищенню індивідуальності та формуванню покірного суспільства, де кожен крок громадянина контролюється Партією.

У «1984» ідеологічний контроль та мовні маніпуляції є ключовими засобами тоталітарного режиму. Партія визначає єдиний ідеологічний набір переконань, який керує всією діяльністю громадян. Це означає повний контроль над тим, що вважається правдою та неправдою. Ідеологія «Думай Проїнг» використовується для зміни значень слів та звуження мовлення, щоб усунути будь-які думки, що суперечать офіційній ідеології. Створення Newspeak – це спроба знищити слова, які можуть викликати непокір або спровокувати відхід від прийнятого світогляду. Введення нових слів та видалення «небезпечних» дозволяє Партії контролювати, як громадяни висловлюють свої думки. Зміна історії забезпечує створення нового нарративу, що відповідає потребам Партії. Передача узгодженого світогляду через систематичну пропаганду. Використання загальноприйнятих термінів та фраз для формування сприйняття «правильного» світу. Культ Лідера - Великий Брат є непохитним авторитетом, образ якого використовується для формування покірливого суспільства. Терміни, що стосуються Великого Брата, використовуються так, щоб створити культ особистості.

Варто згадати також такий інструмент ідеологічного контролю, як принтикування «Тижня ненависті». У романі «1984» Джорджа Орвелла – це період, що регулярно організовується в океанічному державному суспільстві під керівництвом партії «Великого Брата». Цей захід призначений для зміцнення патріотизму, вірності і обурення відносно ворогів партії. Триває тиждень і включає в себе інтенсивну індоктринацію через масові мітинги, публічні заочні суди і ідеологічні ритуали. Суть тижня ненависті полягає в тому, щоб

спрямовувати агресію і ненависть на визначені об'єкти, які визначаються партією як вороги суспільства. У процесі цього заходу громадяни змушують виражати свою відданість партії і виражати найглибшу ненависть до визначених «ворогів». Це включає в себе шумні масові демонстрації, образливі лозунги та агресивні вираження публічної думки. Тиждень ненависті служить для зміцнення соціального контролю, створення колективної образи ворога і формування відданості та лояльності громадян партії. Це ще один засіб маніпулювання масами та утримання суспільства в стані страху та підкорення перед владою.

«На шостий день Тижня Ненависті, опісля процесій, промов, волянь, співів, прапорів, плакатів, фільмів, паноптикумів з поважних гостей на політичних обідах, гуркоту барабанів та вереску труб, важкого тупотіння маршуючих ніг, скреготливого дріботіння танкових гусениць, ревіння численних літаків, гудучого рокоту автоматів – опісля шести днів цього, коли той великий оргазм у тремтячому припадку перейшов до своєї кульмінації і та загальна ненависть до Євразії закипіла до такого делірію, що якщо би ця юрба могла загарбати до своїх рук тих 2000 Євразійських військових злочинців яких було повішено останнього дня цієї поточної діяльності, вони могли б безперечно розірвати їх на шматки – і саме цієї миті було проголошено що Океанія зрештою не була у стані війни з Євразією» [40].

Ідеологічний контроль і мовні маніпуляції взаємодіють у «1984», створюючи атмосферу домінування Партії та відбираючи у громадян здатність критичного мислення та незалежного оцінювання.

3.3 Внутрішній конфлікт Вінстона Сміта в умовах тоталітарної держави

Вінстон Сміт, як герой-протагоніст у «1984» Джорджа Орвелла, переживає глибоке внутрішнє протиріччя між своїм бажанням зберегти особисту свободу в мисленні та висловлюванні думок і тотальним контролем, який накладає Партія на кожен аспект життя. Це протиріччя визначає його внутрішню боротьбу та

розвиток персональності протягом роману. Вінстон прагне розуміти світ і самого себе через вільне мислення. Він не хоче піддаватися маніпуляціям Партії та її ідеології. Відчуває постійний тиск соціального контролю. Однак, у світі Океанії кожна думка, навіть найінтимніша, найпотаємніша, піддається контролю. Партія використовує технології масового спостереження та психологічний тиск, щоб переконати громадян погоджуватися з встановленою ідеологією. Відсутність свободи слова призводить до того, що Вінстон постійно перебільшує ризики, пов'язані із висловлюванням навіть найменш значущих критичних думок.

Все це призводить до суперечностей у взаємодії з іншими: його прагнення вільно висловлювати думки призводить до складнощів у взаємодії з оточуючими, оскільки доводиться утримувати свої істинні переконання від інших.

Вінстон Сміт, головний герой роману Джорджа Орвелла «1984», є людиною, яка прагне до свободи думки та слова. Він не вірить у пропаганду, яку поширює партія, і має власні думки про світ. Однак він живе у тоталітарному суспільстві, де будь-які прояви свободи думки придушуються. Це призводить до суперечностей у взаємодії Вінстона з іншими людьми. Він не може вільно висловлювати свої думки, оскільки це може призвести до його арешту та репресій. Тому він змушений приховувати свої істинні переконання від інших. Це призводить до того, що він відчуває себе самотнім і відокремленим від інших. Він не може знайти людей, з якими він міг би поділитися своїми думками, і це робить його життя ще більш нещасним.

Вінстон не може вільно висловлювати свої думки навіть з найближчими друзями та родичами. Наприклад, він не може сказати Джулії, що він не вірить у партію. Він боїться, що вона видасть його, і тому він говорить їй те, що вона хоче чути.

Вінстон відчуває себе самотнім і відокремленим від інших людей. Він не може знайти людей, з якими він міг би поділитися своїми думками, і це робить його життя ще більш нещасним. Вінстон стає параноїком і недовірливим до інших людей. Він боїться, що кожен може бути шпигуном, і тому він змушений

приховувати свої справжні думки від усіх. Ці суперечності показують, як тоталітарний режим руйнує людські стосунки і призводить до відчуження людини від суспільства.

В творі помітна напружена боротьба зі страхом.

«На мить його охопила якась істерія. Він почав писати квапливими неохайними карлючками.

«вони розстріляють мене і мені байдуже вони розстріляють мене у потилицю і мені байдуже геть старшого брата вони завжди стріляють у потилицю і мені байдуже геть старшого брата» [40].

Вінстон постійно коливається між бажанням боротьби за істину та страхом перед наслідками. Його страх перед покаранням від Партії конкурує з його бажанням залишитися вірним власним переконанням. Ця внутрішня боротьба є ключовим аспектом розвитку персонажу та глибокого філософського розгортання «1984», адже вона відображає загальну тему влади та підтримання контролю в тоталітарному суспільстві.

Ще один конфлікт, який призводить до трагедії особистості – це конфлікт між бажанням любові та ізоляція, в якій опинився Вінстон. Вінстон відчуває сильну прихильність до Джулії, але він боїться, що вона видасть його. Він знає, що Партія стежить за кожним кроком своїх громадян, і він боїться, що їхні стосунки будуть використані проти нього. Вінстон відчуває себе самотнім і відокремленим від інших людей. Він боїться довіряти комусь, і це ускладнює йому знайти людей, з якими він міг би розділити свої почуття. Вінстон прагне до людського контакту та інтимності, але його страх перед виявленням справжніх почуттів у тоталітарному суспільстві створює внутрішню боротьбу.

«Якщо б він знав де вона живе та о котрій йде з роботи, то він би міг якось примудритися зустріти її по дорозі до її дому; але намагатися простежити за нею до її дому було небезпечно, тому що це означало тинятися без діла біля цього Міністерства, що обов'язково буде помічено» [40].

Любов у світі Ангосоцу, створеному Джорджем Орвеллом, є одним із ключових понять. Цей факт підтверджується тим, що одним із чотирьох

міністерств, які організують життя всієї країни, є Міністерство любові (на новомові – Мінілюб), яке відповідає за охорону порядку. Насправді ж це міністерство займається переслідуванням і знищенням будь-яких проявів індивідуальності та свободи думки.

У цьому тоталітарному суспільстві любов є штучно створеною ілюзією. Вона використовується партією для контролю над людьми та їхньої маніпуляції.

Міністерство любові займається переслідуванням і знищенням будь-яких проявів індивідуальності та свободи думки. Воно також використовує тортури та пропаганду, щоб зламати людей і змусити їх прийняти ідеологію партії.

У результаті, любов у Ангосоцу перетворюється на свою протилежність – на ненависть. Людей змушують ненавидіти один одного, щоб вони не могли об'єднатися проти партії. Любов стає інструментом пропаганди та контролю.

Цей образ любові-ненависті є яскравим прикладом того, як тоталітарний режим може спотворити будь-яке поняття.

У Лондоні, що живе в атмосфері страху та недовіри, люди поширюють чутки про «підвали міністерства любові», де, як кажуть, здійснюються страти. Ці чутки сприймаються як злочин, оскільки вони є проявом протесту проти існуючого режиму. Цей протест є інстинктивним і неконтрольованим, тому він особливо небезпечний для «ангосоцу».

Щоб зрозуміти, як зображене в романі кохання Джулії і Вінстона, потрібно спочатку розглянути, як ставиться до цього почуття партія. Партія прагне контролювати всі сфери життя суспільства, включаючи внутрішній світ людини та особисті стосунки. Тому вона вороже ставиться до любові, яка є вільним і неконтрольованим почуттям.

Мета Партії полягає не лише в тому, щоб запобігти формуванню міцних зв'язків між чоловіками та жінками, які могли б стати перешкодою для її контролю. Насправді, партія прагне повністю усунути з статевого акту будь-які приємні відчуття. Для неї головним ворогом є не стільки любов, скільки еротизм, як у шлюбі, так і поза ним. Партія намагається знищити статевий інстинкт, або, якщо не може цього зробити, спотворити та забруднити його.

О'Браєн пояснює Вінстону, що мета тортур полягає в тому, щоб повністю знищити в ньому всі людські почуття, включаючи кохання, дружбу, радість, сміх, цікавість, хоробрість, щирість і цілісність. При цьому О'Браєн підкреслює, що лише одна форма кохання допускається в Океанії – кохання до Старшого Брата.

О'Браєн також говорить, що майбутнє суспільство, яке створює партія, буде засновано на ненависті, а не на любові. Він протиставляє це майбутнє колишнім цивілізаціям, які, на його думку, були засновані на любові та справедливості.

Система використовує «двохвилинки ненависті» для культивування фанатизму щодо Старшого Брата. Цей культ ґрунтується на страху перед зовнішніми ворогами, які, за пропагандою, загрожують простим людям. Система також робить усе, щоб природні людські почуття, такі як любов, дружба та сексуальність, були сприйняті як гріховні та шкідливі. У результаті люди вважають, що навіть незначні порушення правил, такі як спілкування з повією, є тяжкими злочинами.

Саме в такому контексті автор описує стосунки головного героя Вінстона Сміта з трьома жінками: дружиною Кетрін, безіменною старою повією та Джулією. Усі ці стосунки мають одну спільну рису – вони є наслідком зовнішніх обставин, а не особистих почуттів.

Вінстон одружується з Кетрін за наполяганням Партії. Він не любить її, але вважає, що так має бути. Їхні стосунки є формальними і холодними.

Вінстон зустрічає безіменну стару повію в барі. Він шукає в ній лише задоволення фізичних потреб. Їхнє спілкування є поверхневим і бездушним.

Вінстон закохується в Джулію, але їхні стосунки також не є вільними від зовнішніх впливів. Вони є членами таємної організації «Братерство», яка виступає проти Партії. Їхнє кохання є символом боротьби за свободу та людську гідність.

Таким чином, у романі «1984» автор показує, що в тоталітарному суспільстві кохання не може бути справжнім. Воно є приречене на руйнування зовнішніми обставинами.

Вінстон Сміт згадує свої стосунки з дружиною Кетрін і повією. Обидві жінки були для нього лише об'єктами задоволення сексуальних потреб, у них не було справжнього кохання. Кетрін була холодною і відстороненою, вона просто виконувала свій обов'язок дружини. Повія, навпаки, була надмірно пристрасною і напористою.

Незважаючи на таке різне ставлення до жінок, Вінстон ненавидить їх обох. Він обурений тим, що в його житті немає справжнього кохання. Він мріє про жінку, яка б його розуміла і любила.

Вінстон Сміт неодноразово зізнається, що мріє про справжнє кохання. Він вважає, що в Океанії, де всі люди підпорядковані Партії, неможливо знайти справжню любов. Однак він не втрачає надії і продовжує шукати «свою жінку».

Коли Вінстон зустрічає Джулію, він відчуває, що вона може бути цією жінкою. Вони починають таємно зустрічатися і незабаром закохуються один в одного. Їхнє кохання є справжнім бунтом проти Партії. Воно символізує свободу і незалежність особистості.

Таким чином, прагнення до кохання є визначальним мотивом вчинків Вінстона Сміта. Воно змушує його йти на ризик і виступати проти Партії.

У тоталітарному суспільстві любов, якою б сильною вона не була, приречена на поразку. Для героїв роману Джорджа Орвелла «1984» Вінстона Сміта та Джулії любов є не лише способом самовираження, а й спробою вирватися з-під владного тиску. Для Джулії це ще й спосіб відчути себе особистістю, а не просто гвинтиком у величезній машині держави. Для Вінстона любов є також мрією про свободу, яку він втратив у тоталітарному суспільстві.

Інтимні стосунки героїв відбуваються в умовах постійного страху та небезпеки. Вінстон відчуває себе винним і розкаяним, бо його любов до Джулії є актом непокори владі. Їхні стосунки не є чистими і щирими, бо вони пронизані страхом і тривогою.

У світі «ангсоцу» любов не може існувати сама по собі. Вона завжди є частиною політичного протесту, ризику та насильства. Це підтверджує існування Міністерства Любові, де людей катують за любовні стосунки, які не відповідають ідеології держави.

Вінстон і Джулія кохають один одного, але їхні почуття мають різні джерела і значення. Для Джулії любов – це спосіб відчутти себе щасливою і вільною в тоталітарному суспільстві. Для Вінстона любов – це також символ свободи, але в більш широкому сенсі. Він любить Джулію не тільки за її зовнішність і особистість, але й за те, що вона представляє для нього мрію про інше, краще життя.

Ця різниця в розумінні любові стає причиною нерозуміння між Вінстоном і Джулією. Джулія не може зрозуміти, чому Вінстон так часто згадує своє минуле, чому він відчуває провину перед матір'ю. Вона не розуміє, що для Вінстона любов – це не просто почуття, а й ціла філософія життя.

У підсумку, Вінстон і Джулія не можуть бути разом. Вони живуть у різних світах, і їхні любовні стосунки не можуть подолати прірву між цими світами.

Джулія не є бунтівницею в повному розумінні цього слова. Вона не заперечує існуючий порядок, а просто намагається жити в ньому так, щоб не потрапити під його колеса. Для неї любов є найважливішою цінністю, і вона готова боротися за неї, навіть якщо це означає ризик для життя.

Джулія вірить, що людина може бути вільною навіть у тоталітарному суспільстві. Однак вона розуміє, що це дуже важко, і що для цього потрібна велика сила волі.

Джулія має сильний внутрішній світ, який дозволяє їй зберігати свою людяність навіть у найважчих умовах.

О'Браєн розуміє, що Джулія є ключем до перемоги над Вінстоном. Тому він робить все можливе, щоб зламати її.

Вінстон не вірить, що любов може існувати в тоталітарному суспільстві. Він знає, що любов є загрозою для влади, тому вона буде нещадно переслідуватися. Вінстон також розуміє, що сам він не є винятком. Він є

продуктом цього суспільства, і він не може повністю звільнитися від його впливу.

Вінстон і Джулія розуміють, що їх захоплення є небезпечним і що рано чи пізно вони будуть заарештовані. Вони вирішують, що найважливіше для них – не зрадити один одного. Вони знають, що навіть якщо вони будуть тортуровані, вони не зізнаються в любові один до одного. Це буде єдиним способом зберегти свою любов і свою людську гідність.

Вінстон вірить, що любов є єдиною силою, яка може протистояти тоталітарному режиму. Він вважає, що почуття людини є невразливими для влади, тому їх неможливо контролювати або замінити. Однак Вінстон не розуміє, що його власні почуття є не такими простими, як йому здається. Вони є результатом його минулого досвіду, зокрема його відносин з матір'ю. Саме вона навчила його любити і бути вільним.

Спочатку Вінстон був настільки впевнений у своїй любові до Джулії, що навіть не думав про те, що може її зрадити. Він сприймав своє почуття як незмінну істинну, таку ж, як закони арифметики. У підвалах Мінілюбу Вінстона намагалися перетворити на нову людину, яка б повністю підкорялася владі. Його піддавали тортурам, які руйнували його фізичне і психічне здоров'я. Однак Вінстон не зраджував Джулію, навіть коли змушений був визнавати найбожевільніші вигадки. Його любов до Джулії була єдиною річчю, яка не дозволила йому повністю зламатися.

Тоталітарна система не може миритися з тим, що Вінстон не зламався. Тому його чекає остаточне випробування – кімната 101. О'Браєн пояснює Вінстону, що в цій кімнаті знаходиться найстрашніша річ у світі, яка для кожного є індивідуальною. Для Вінстона найстрашнішим випробуванням виявилися щури. Він усвідомлює, що єдиний спосіб врятуватися – віддати Джулію. Він кричить від болю і відчаю, розуміючи, що зрадив кохану жінку.

Вінстон вигукує, благаючи катів не чіпати його, а натомість робити що завгодно з Джулією. Він готовий віддати її в жертву, аби врятувати себе. Ці слова нагадують його бажання під час «двохвилинки ненависті» роздерти на шматки

Джулію, яку він тоді ще не знав. Так у романі реалізується мотив «любов-ненависть». Вінстон, зрадивши кохану, остаточно зрікається своєї людської сутності.

Зустріч Вінстона і Джулії, які зрадили один одного, була несподіваною, але неминучою. У цей момент їхні почуття були складними і суперечливими: любов – як минуле, якого вони соромилися і прагнули забути, і ненависть – як результат їхньої зради. Зустріч була важкою для них обох, тому що вони не змогли стримати своєї обіцянки кохати один одного. Їхня зрада була зрозумілою, але вони не могли пробачити її собі і, відчуваючи ненависть себе, ненавиділи і того, кого зрадили. Тому їх не знищили в Міністерстві любові: вони були «відновлені» – вони, як усі, ненавиділи.

В романі «1984» простежується також конфлікт між прагненням до правди та приховуванням правди.

«Цього було досить, щоб розпилити Партію на атоми, якщо якимось чином це можна було б оприлюднити та значущість його змісту стала б цілковито відомою... Зберігати своє обличчя безвиразним було не важко, і навіть своє дихання ти міг ретельно контролювати, якщо трохи піднатужитись ... Згодом, не розгортаючи її знову, він вкинув фотографію до душника спогадів разом з якимись непотрібними паперами» [40].

Вінстон працює в Міністерстві Правди, де він займається переписуванням історії, щоб вона відповідала ідеології Партії. Цей досвід призводить до того, що Вінстон втрачає відчуття правди та брехні. Вінстон починає вести щоденник, де він записує свої справжні думки та почуття. Це є проявом його прагнення до правди, але також це є ризикованим, оскільки це може бути використане проти нього Партією. Вінстон часто відчуває почуття провини за те, що він веде щоденник. Він знає, що це заборонено, і він боїться, що його можуть заарештувати за це. Вінстон починає сумніватися у своїх власних думках. Він не знає, чи він насправді вірить у те, що пише у щоденнику, чи це просто його фантазії.

«Він гадав, так само як він вже гадав багато разів до цього, чи не збожеволів він» [40].

Вінстон визнає важливість правдивості, але його необхідність жити у світі брехні та дезінформації призводить до внутрішньої суперечливості.

Боротьба з системою і страх перед нею – це ще один конфлікт. Вінстон починає зустрічатися з Джулією, яка також є членом опору. Це дає йому відчуття підтримки, але також це робить його ще більш вразливим для Партії. Вінстон стає членом опору. Це є найрішучішою його спробою боротися з системою, але також це є найнебезпечнішим кроком, який він міг зробити. Врешті-решт, Вінстон ламається під тиском Партії. Він піддається тортурам і змушений відректися від своїх ідей. Герой конфронтований із суспільством, в якому будь-яка дія чи вислів невдовзі може мати серйозні наслідки. Вінстон вирішує боротися, але одночасно боїться репресій.

Прослідковується також іронічне прагнення до щастя в безнадійному світі, що теж породжує конфлікт. Так, Вінстон в щоденнику записує свої мрії про щастя. Ці мрії дають йому відчуття надії, але також вони змушують його відчувати себе ще більш нещасним у реальному світі. Вінстон тягнеться до ідеї щастя, але безнадійність його життя в тоталітарній державі робить цю боротьбу безнадійною.

Насамкінець необхідно виокремимо конфлікт із самим собою: Вінстон переживає боротьбу із власними переконаннями, намагаючись зберегти людську гідність у суспільстві, яке примушує його відмовитися від них. Вінстон часто відчуває почуття провини за те, що він веде щоденник і зустрічається з Джулією. Він знає, що це заборонено, і він боїться, що його можуть заарештувати за це. Вінстон починає сумніватися у своїх власних думках. Він не знає, чи він насправді вірить у те, що пише у щоденнику, чи це просто його фантазії. Вінстон відчуває себе зрадченим Джулією. Він думає, що вона його любить, але вона зрадила його Партії. Внутрішній конфлікт Вінстона відображає глибокі роздуми щодо свободи, любові, правди та опозиції в умовах тоталітарної реальності, а

його внутрішня боротьба служить ключовим моментом у розвитку сюжету «1984».

«Думкозлочин не призводить до смерті. Думкозлочин ЦЕ І Є смерть. Відтепер він усвідомив себе як мерця і тому було дуже важливо залишатися живим якомога довше» [40].

«Спочатку він написав великими неоковирними літерами.

ВОЛЯ ЦЕ РАБСТВО

Потім майже без зупинки він написав під цим:

ДВА ПЛЮС ДВА ДОРІВНЮЄ П'ЯТИ

Але потім при цьому настала певна перевірка. Його розум, так наче цураючись чогось, здавалося був нездатен зосередитися. Він знав, що він знав що буде наступним, але на якусь мить він не міг пригадати це. Коли він пригадав це, це відбулося лише за допомогою свідомого обґрунтування що це повинно відбутися: це не з'явилося за своєю власною волею. Він написав:

БОГ ЦЕ ВЛАДА

Він прийняв геть усе...» [40].

Фінал роману «1984» є глибоко тривожним і трагічним. Вінстон Сміт, який був одним із небагатьох, хто наважився протистояти партії, був повністю переможений. Після тортур і промивання мізків він відмовився від своїх переконань і став слухняним рабом держави.

Фінальна сцена роману відбувається в кав'ярні, де Вінстон Сміт бачить зображення Старшого Брата на телеекрані. Він відчуває до нього почуття любові та відданості, які були нав'язані йому фізичними та психологічним тортурями. Книга закінчується фразою: «Він любив Великого Брата».

Кінцівка роману «1984» є потужним застереженням про те, як тоталітарні режими можуть перемогти навіть найрішучіших людей. Вона наочно демонструє, що людський дух може бути зламаний, якщо він піддається постійним знущанням, контролю та пропаганді. Вінстона Сміта, який був символом свободи і бунту, повністю зламала партія. Його віра і ідеї були

знищені, він втратив свою індивідуальність і став одним із багатьох повноправних громадян товариства «Старшого Брата».

Висновки до розділу

Отже, можемо зробити висновок про те, що внутрішній конфлікт Вінстона Сміта був зумовлений умовами життя в тоталітарній державі. Встановлено, що кожен громадянин перебував під постійним контролем: технології масового спостереження та слідкування в Океанії характеризуються всепроникненістю і включають телескріни, телезахист, мікрофони та камери спостереження, систему взаємоконтролю, новомову, централізовану обробку інформації, мініпральні та денонсаційні комітети. Проведений аналіз роману антиутопії дозволив виявити та проаналізувати основні конфлікти, що призводять до трагедії особистості: бажання любові та ізоляція, прагнення до правди та приховування правди, боротьба з системою і страх перед нею, прагнення до щастя в безнадійному світі, конфлікт із самим собою тощо.

ВИСНОВКИ

В першому розділі магістерського дослідження з'ясовано, що трагедія особистості у літературі виявляється в драматичних сюжетах, де головний герой стикається із суцільним конфліктом, що призводить до його падіння чи загибелі. Цей феномен висвітлює внутрішні та зовнішні протиріччя, моральні розгублення та доленосні рішення, розкриваючи глибокі аспекти людської природи та суспільства. Трагедія особистості дозволяє авторам та читачам вглиблюватися в психологію персонажів і розуміти важливість морального вибору та самопізнання.

Визначено, що антиутопії, як літературний жанр, виникли як реакція на розквіт утопічних творів XIX століття. Вони розвивалися, адаптуючись під нові виклики, такі як тоталітаризм, технологічний прогрес і соціальні проблеми. Цей жанр залишається живим та впливовим.

Визначено такі основні літературно-жанрові особливості романів-антиутопій:

- тоталітарний контроль держави над суспільством. У антиутопічних суспільствах держава повністю контролює всі сфери життя людей, включаючи їхню думку, поведінку та особисте життя;
- втрата свободи і індивідуальності. У антиутопічних суспільствах людина втрачає свою свободу і індивідуальність. Вона стає безправним рабом держави;
- придушення людських цінностей. У антиутопічних суспільствах придушуються такі людські цінності, як свобода, справедливість, рівність і любов.

Романи-антиутопії залишаються актуальними у сучасному світі, особливо з розвитком технологій та соціальних змін. Вони надають читачам можливість рефлексії щодо можливих наслідків недбалого використання технологій чи неухважного відношення до соціальних проблем.

Розкрито концепцію та виокремлено такі механізми системного контролю в тоталітаризмі:

- пропаганда та ідеологічний контроль: систематичне впливання на свідомість громадян через масові засоби масової інформації, шкільну освіту та культурні інституції. Мета – формування «правильної» ідеології та лояльності до влади;

- масове спостереження, шпигунство та контррозвідка: високий рівень масового контролю за особистим життям громадян, включаючи широкомасштабні системи шпигунської діяльності, системи денонсації та взаємного підмовляння;

- політичні репресії та терор: застосування систематичного тиску, затримань, виведення за межі закону, тортур, арештів та інших форм фізичного та психологічного тиску для придушення опозиції та запобігання будь-якій формі неупорядкованості;

- цензура та контроль інформації: обмеження доступу до неприйнятних ідей, контроль над засобами масової інформації та маніпулювання інформацією для формування «правильного» світогляду;

- політичний апарат та централізована влада: установлення єдиної партії та концентрація влади в руках обмеженої групи лідерів, які приймають всі ключові рішення, не дозволяючи конкуренції або альтернативним поглядам;

- економічний контроль: централізоване управління економікою, забезпечене державною власністю або контролем над ключовими галузями і підприємствами для забезпечення ефективності та залежності від влади.

Ці механізми взаємодіють для створення системи, яка прагне підкорити всі аспекти життя громадян та забезпечити повний контроль над суспільством.

В другому розділі визначено три основні чинники сплеску посмертної слави Джорджа Орвелла. Після трагедії 11 вересня, роман «1984» став особливо популярним, і підкорив нове покоління західних читачів завдяки трьом взаємопов'язаним аспектам. Для теперішніх американців тло, на якому розгортаються дії в романі – постійна війна, – є лячним попередженням. У книжці, так само як у житті сучасної Америки, конфлікт відбувається десь там, за кадром, і нагадують про нього лише віддалені розриви бомб. Другим

рушійним чинником теперішнього буму навколо Орвелла є розвиток після трагедії 11 вересня феномену «шпигунської держави». Третім, і, мабуть, найбільш шокуючим чинником є те, що, описуючи тортури в «1984», письменник фактично вгадав те, як держава використовує їх під час ведення нескінченної «війни з тероризмом».

В третьому розділі проаналізовано особливості функціонування особистості в державі Океанія. Прослідковано вплив технологій масового спостереження та слідкування на головного героя. Так, контроль за особистістю та масовий контроль є фундаментальними елементами системи тоталітарного управління, яка реалізується Внутрішньою Партією Океанії. Ці механізми включають в себе різні аспекти, що забезпечують абсолютний контроль над громадянами. Телескріни (Telescreens) – великі телевізійні екрани, що розташовані у всіх місцях проживання та громадських просторах, дозволяють Партії слідкувати за діяльністю громадян у будь-який момент. Вони одночасно виконують функції масового мовлення і камер спостереження. Двосторонність системи: телескріни не лише транслюють пропаганду та програми Партії, але й функціонують як камери для спостереження, здатні слухати та спостерігати за громадянами у реальному часі. Система взаємоконтролю (Mutual Surveillance): громадяни наводять жорстокий контроль одне над одним, будучи переконаними, що будь-які прояви ненормативної поведінки або думок повинні бути донесені до Партії. Придушення невідповідності: система взаємоконтролю сприяє тому, що громадяни самі стають агентами Партії, що допомагає у виявленні та придушенні будь-якого вияву невідповідності. Новомова (Newspeak), мовний контроль: система мови, яка активно використовується Партією, призначена для обмеження можливостей вираження вільної думки. Введенням нових слів та видаленням «небажаних» слів Партія старається контролювати мислення громадян. Денонсація (Denunciation), система звільнень: будь-яка форма невідповідності чи вираз свободи думки може призвести до денонсації, коли громадяни доповідають Партії про можливі або уявні порушення. Масові заходи (Mass Gatherings), контроль масових подій: громадські заходи та збори

контролюються та структуруються Партією для уникнення будь-якої небажаної або невідповідної активності.

Ці елементи створюють систему повного контролю, яка визначає життя громадян у Океанії, де кожен аспект їхнього існування перебуває під владою Внутрішньої Партії.

Також в третьому розділі виявлено конфлікти, що призводять до трагедії особистості. Зокрема, бажання любові та ізоляція: Вінстон прагне до людського контакту та інтимності, але його страх перед виявленням справжніх почуттів у тоталітарному суспільстві створює внутрішню боротьбу. Прагнення до правди та приховування правди: Вінстон визнає важливість правдивості, але його необхідність жити у світі брехні та дезінформації призводить до внутрішнього суперечливості. Боротьба з системою і страх перед нею: Герой конфронтований із суспільством, в якому будь-яка дія чи вислів невдовзі може мати серйозні наслідки. Вінстон вирішує боротися, але одночасно боїться репресій. Іронічне прагнення до щастя в безнадійному світі: Вінстон тягнеться до ідеї щастя, але безнадійність його життя в тоталітарній державі робить цю боротьбу приреченою. Конфлікт із самим собою: Вінстон переживає боротьбу із власними переконаннями, спробуючи зберегти свою гідність та людську гідність у суспільстві, яке примушує його відмовитися від них.

Отже, Вінстон Сміт є трагічною фігурою. Він прагне до правди, але він живе у світі, де правда придушується. Він намагається протистояти тоталітарній державі, але він врешті-решт ламається під її тиском.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. 1984: три сплески посмертної слави Орвелла до війни росії проти України // Лабораторія. 2022 [Електронний ресурс]. URL: <https://laboratoria.pro/blog/1984-try-splesky-posmertnoi-slavy-orvella-do-vijny-rosii-proty-ukrainy>.
2. Александров Д. О. Мова тоталітаризму в романі Дж. Оруелла «1984» // Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство : Міжвуз. зб. наук. ст. 2011. Вип. XXIV, ч. 2. С. 411–416. Бібліогр. : 12 назв. укр.
3. Арендт Х. Джерела тоталітаризму : спільний видавничий проект телеканалу «1+1» та видавництва «Дух і літера» / Ханна Арендт ; [пер. з англ.: В. Верлока, Д. Горчаков]. 2-ге вид. Київ : Дух і літера, 2005. 584 с.
4. Атаманчук В. П. Трагедія як драматичний твір : до питання еволюції жанру // Наук. пр. Кам'янець-Подільського держ. Ун-ту : Філол. науки: Вип. 8., Т. 2. Літературознавство. Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2004. С. 3-10.
5. Атаманчук В.П. Трагедія особистості: п'єса В. Винниченка «Між двох сил» // Українська література в загальноосвітній школі. 2005. № 6. С. 8-11.
6. Атаманчук В.П. Складність морального вибору особистості в п'єсі І. Дніпровського «Яблуневий полон» // Українська література в загальноосвітній школі. 2005. № 9. С. 19-21.
7. Баран Г. Утопія і антиутопія як жанри // Слово і час. 1997. № 7. С. 47-52.
8. Биковська К. О. Осмислення концепту свобода в романах Олдоса Хакслі «Прекрасний новий світ» та Джорджа Оруела «1984» : Шкільне бібліотекознавство; наук. кер. к. філ. н., доц. Н. Г. Мельник. Кривий Ріг, 2019. 82 с.
9. Боднар О. І. Деформація особистості в умовах тоталітарної системи (на матеріалі роману Джорджа Оруелла «1984») [Електронний ресурс]. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/2306?locale=en>

10. Борецький М. Антиутопія Дж. Орвелла «1984» як узагальнена картина радянського тоталітаризму (матеріали до уроку-лекції) // Відродження. Український міжетнічний науково-педагогічний журнал. 1996. № 1. С. 25–28.
11. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII, 1728 с.
12. Вотінова Д. О. Специфіка україномовного відтворення (квазі)фразеологічних одиниць у площині романів-антиутопій: функціональний аспект // Збірник наукових праць «Південний архів». Сер. : Філологічні науки. 2018. Вип. 74. С. 189–192.
13. Гадяцький В. І. «Тоталітаризм на рівні особистості та його подолання». [Електронний ресурс]. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2582/Gadiatskiy.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
14. Гладій У. «1984» – як жити у світі, де Великий Брат стежить за тобою завжди // Readmodo. Липень. 2022. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.readmodo.com/1984/>.
15. Глодзь Г. Образ «чужого» в антиутопіях. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Культурологія», 2014. С. 331–333.
16. Давиденко Г. Й., Стрельчук Г. М., Гринчак Н. І. Історія зарубіжної літератури ХХ століття : навчальний посібник. Київ : ЦУЛ, 2011. 488 с.
17. Євченко О. В. Драма-антиутопія. Генезис. Поетика : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ : б. в., 2002. 20 с.
18. Жаданов Ю.А. Роман Джорджа Оруелла «1984» у контексті антиутопії першої половини ХХ століття [Текст]: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.04 / Дніпропетровський держ. ун-т. Дніпропетровськ, 1999. 18 с.
19. Жаданов Ю. Художня модель хронотопу в антиутопічному жанрі другої половини ХХ століття // Питання літературознавства. 2014. № 89. С. 97-106.

20. Іконнікова М. В. Особистість VS тоталітаризм у романі Дж. Орвелла «1984» // Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Сер. : Філологічна. 2009. Вип. 11. С. 622-625.[Електронний ресурс]. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2009_11_107
21. Давиденко Г. Й., Стрельчук Г. М., Гринчак Н. І. Історія зарубіжної літератури ХХ століття : навчальний посібник. Київ : ЦУЛ, 2011. 488 с.
22. Кадоб'янська Н. М., Удовиченко Л. М. Зарубіжна література. Рівень стандарту підруч. для 11 кл. закладів середньої освіти. Харків : ТОВ «Сиція», 2019. 256 с.
23. Кирилук І. В. Роман Джорджа Орвелла «1984» у контексті антиутопії першої половини ХХ століття // Маріупольський молодіжний науковий форум: традиційні й новітні аспекти дослідження і викладання іноземних мов і літератури : за заг. ред. к.п.н., доцента Кажан Ю. М. Маріуполь : МДУ, 2017. 342 с.
24. Кобута С. С. Віра як вимір внутрішньої свободи особистості в романістиці Івана Багряного та Джорджа Орвелла // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Острог, 2014. С. 124-126.
25. Кобута С. С. Концепція «вільної людини» у творчій спадщині Івана Багряного та Джорджа Орвелла [Текст] : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.05 / ДВНЗ «Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника». Івано-Франківськ, 2015. 225 с.
26. Кобута С. Розкриття поняття свободи людини через призму концептів «зрада» та «державна зрада» у романах Івана Багряного «Сад Гетсиманський» та Джорджа Орвелла «1984» / С.Кобута // Вісник Прикарпатського університету. Філологія. Вип. 38-39. Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2012-2013. С. 308–313.
27. Кобута С. Кохання як прояв внутрішньої свободи людини в романах «Маруся Богуславка» Івана Багряного та «1984» Джорджа Орвелла / С.Кобута // Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: лінгвістика і

літературознавство : міжвуз. зб. наук. ст. Вип. XXVII. Ч.3 Бердянськ : БДПУ, 2013. С.183–193.

28. Кобута С. Проблема свободи автора в публіцистиці Джорджа Орвелла й Івана Багряного / С.Кобута // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Літературознавство. Ч. 3(252). Луцьк, 2013. С. 49–52.

29. Кудрявцев М. Драма ідей в українській новітній літературі ХХ ст. Кам'янець-Подільський: «Оіум», 1997. 187 с.

30. Кульчицький С. Велика антиутопія. Доля роману-попередження Джорджа Орвелла «1984» // День. 2020. №157–158 (21 серпня).

31. Кульчицький С. Велика антиутопія. Доля роману-попередження Джорджа Орвелла «1984» // День. 2020. №161–162 (28 серпня).

32. Кучер В. В. Символічне значення закритого топосу в романах-антиутопіях першої половини ХХ століття // Питання літературознавства. 2011. Вип. 82. С. 101–107. [Електронний ресурс]. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pl_2011_82_16.

33. Кучер В. Поетика роману-антиутопії в рецепції сучасного літературознавства. Наукові записки. Кременець : Вид-во КОГПІ ім. Т.Шевченка, 2013. С. 184–187.

34. Лінські Д. Міністерство Правди: роман з англ. пер. Ольга Татаренко. Харків : Вид-во Фабула, 2020. #ProCreators. 352 с.

35. Мінко Є. «1984»: генеалогія сучасності. Часопис «Критика». 2020. № 1-2. С. 37–39.

36. Моклиця М. Модернізм – проблема теоретична й психологічна // Слово і час. 2001. №1. С. 30–38.

37. Муссоліні Б. Доктрина фашизму [Електронний ресурс]. URL : <https://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/1932.Mussolini.php>.

38. Ніколенко О. М., Ковальова Л. Л., Юлдашева Л. П., Лебед Д.О., Орлова О. В., Ніколенко К. С. Зарубіжна література (рівень стандарту) : підруч. для 11 кл. закл. загальн. серед. освіти. Київ : Грамота, 2019. 196 с.

39. «Новомова» Орвелла в реальному житті: чому сучасна Росія боїться слів // Суспільне. Культура [Електронний ресурс]. URL : <https://suspilne.media/culture/247797-novomova-orvella-v-realnomu-zitti-comu-sucasna-rosia-boitsa-sliv/>.
40. Орвелл Дж. 1984: роман / Джордж Орвелл; з англ. пер. В. Шовкун; Влада: вчора, сьогодні – навічно, О. Жупанський. Київ : Видавництво Жупанського, 2023. 320 с.
41. Орвелл Дж. Ковток повітря: Джордж Орвелл; з англ. пер. Т. Кирилук. Київ: Вид-во Жупанського, 2021 (Майстри світової прози). 240 с.
42. Орвелл Дж. Колгосп тварин: з англ. пер. Ю. Шевчук; Передмова Джорджа Орвелла до українського видання, Джордж Орвелл; Джордж Орвелл. Життя, Б. Крик; Чому колгосп, а не ферма..., О. Жупанський. Київ: Вид-во Жупанського, 2019. (Майстри світової прози). 120 с.
43. Орвелл Дж. У злиднях Парижа і Лондона: художня мемуаристика / Джордж Орвелл; з англ. пер. Є. Поляков. Київ : Вид-во Жупанського, 2020 (Майстри світової прози). 232 с.
44. Оруел Джордж // Українська мала енциклопедія : 16 кн. : у 8 т. / проф. Є. Онацький. Буенос-Айрес, 1962. Т. 5, кн. X : Літери Ол Пер. С. 1244-1245.
45. Оруелл Джордж // Зарубіжні письменники. Енциклопедичний довідник : у 2 т. / за ред. Н. Михальської та Б. Щавурського. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2006. Т. 2 : Л - Я. С. 300.
46. Особливості перекладу неологізмів у романі Дж. Орвела «1984» [Електронний ресурс]. URL: <http://ndsif.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/viewFile/36/38>.
47. Пархоменко І. Антиутопія: інтерпретація в сучасному літературознавстві [Електронний ресурс]. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/parkhomenko.pdf>.
48. Підгорна А. Б. Representation of the concept totalitarianism in George Orwell's novel «1984» [Електронний ресурс]. URL : <https://periodicals.karazin.ua/philology/article/view/15184/14123>.

49. Шляхтун П. П. Політологія: історія та теорія: Підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 472 с.
50. Рікс Томас. Черчилль і Орвелл. Битва за свободу. / Пер. з англ. Дарина Березіна. Київ: Лабораторія, 2020. 320 с.
51. Романчук Світлана. Моральні перестороги для молоді на прикладі роману-антиутопії Джорджа Орвелла «1984» // International Science Journal of Education & Linguistics. Vol. 2, No.4, 2023, pp. 45–53.
52. Росія переходить з авторитарного до тоталітарного режиму - ознаки назвав політтехнолог [Електронний ресурс]. URL : <https://uatv.ua/uk/rosiya-perehodyt-z-avtorytarnogo-do-totalitarnogo-rezhymu-oznaky-nazvav-polittehnolog/>.
53. Сабат Г. У лабіринтах утопії та антиутопії. Дрогобич : Коло, 2002. 160 с.
54. Скуратівський В. Міф про Джорджа Орвелла // _Всесвіт. 1988. № 4. С. 128–130.
55. Семків Р. Сарказм як принцип розгортання сюжету та побудови образу в антиутопіях (на прикладі романів "Ми" Є. Замятіна та "1984" Дж. Оруела) / Ростислав Семків // На пошану пам'яті Віктора Китастого : збірник наукових праць / упоряд. В. П. Моренець. Київ : КМ Академія, 2004. С. 212–220.
56. Скуб Д. Джордж Орвелл «1984»: чому роман заборонили в СРСР і в чому його актуальність сьогодні [Електронний ресурс]. URL: <https://news.obozrevatel.com/ukr/show/people/dzhordzh-orvell-1984-chomu-roman-zaboronili-v-srsr-i-chomu-vin-dosi-aktualnij.htm>.
57. Список головних книг за останні 60 років (версія The Times) [Електронний ресурс]. URL : http://sd.net.ua/2009/08/05/spisok_golovnikh_knig_za_ostann_60_rokv_versja_the_times.html.
58. Савченко З. Ідейна домінанта роману Джорджа Орвелла «1984» в сучасній інтерпретації [Текст] // Формування мовного естетичного ідеалу засобами навчальних дисциплін : зб. наук. праць / [редкол.: С. В. П'ятаченко

(голова), І. Б. Іванова, З. В. Савченко та ін.]. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2022. С. 99–107.

59. Тацинець, М., Мацевко-Бекерська, Л. (2023). «Проблематика соціальних епідемій (роман-антиутопія) Джорджа Орвелла «1984»/ Молодий вчений, 1 (113), 88-91. [Електронний ресурс]. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-1-113-18>.

60. Тверітінова Т.І. Історія зарубіжної літератури ХІХ століття. Доба реалізму : навч. посіб. для студ. / Т.І. Тверітінова. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 424 с.

61. У Росії порушили справу проти активіста, який роздавав роман Оруелла «1984» : що це за книга. // Апостроф. 2022 [Електронний ресурс]. URL : <https://www.google.com/amp/s/apostrophe.ua/ua/article/lime/learn/2022-04-15/v-rossii-zaveli-delo-na-aktivista-kotoryiy-razdaval-roman-oruella-1984-chto-eto-za-kniga/45388%3famp> .

62. Фрідріх Гаєк. ШЛЯХ ДО РАБСТВА / пер. Олександр Погорілий : Наш Формат, 2022. 208 с.

63. ЮНЕСКО визнало твори Джорджа Орвелла світовим культурним надбанням [Електронний ресурс]. URL : <https://www.istpravda.com.ua/short/2018/09/21/152971/>

64. Adi Renaldi and Dewi Widyastuti «The Inauthenticity of the Main Characters as an Impact of Totalitarian System Seen in George Orwell’s 1984» [Електронний ресурс]. URL : https://www.academia.edu/68455754/The_Inauthenticity_of_the_Main_Characters_as_an_Impact_of_Totalitarian_System_Seen_in_George_Orwell_s_1984?from_sit.

65. Alfonso Montuori «How to make enemies and influence people: anatomy of the anti-pluralist, totalitarian mindset». [Електронний ресурс]. URL : https://www.researchgate.net/publication/222532916_How_to_make_enemies_and_influence_people_Anatomy_of_the_anti-pluralist_totalitarian_mindset.

66. Antonio Gramsci. PRISON NOTEBOOKS : The Electric Book Company Ltd. London (1999). 846p. [Электронный ресурс]. URL : <https://abahlali.org/files/gramsci.pdf>
67. Carl J. Friedrich and Zbigniew K.Brzezinski. Totalitarian Dictatorship and Autocracy : Harvard University Press, 1965. 439 с.
68. Crick Bernard. George Orwell : A Life. Harmondsworth, Middlesex : Penguin Books, 1992. Orwell G. Vessel of Wrath // Observer L., 1944. 21 may.
69. Hannah Arendt. The Origins of Totalitarianism : Penguin, 2017. 752 с.
70. Juan J. Linz. TOTALITARIAN and AUTHORITARIAN REGIMES : ©Lynne Rienner Publishers. Inc. (2000). 166p. [Электронный ресурс]. URL: https://eva.fcs.udelar.edu.uy/pluginfile.php/131664/mod_resource/content/1/Juan%20J.%20Linz%20-%20Totalitarian%20and%20Authoritarian%20Regimes-Lynne%20Rienner%20Publishers%20%282000%29_compressed%20%281%29-1-166.pdf
71. Orwell G.: 'Why I Write': Gangrel. – GB, London. – summer 1946. URL: https://orwell.ru/library/essays/wiw/english/e_wiw.
72. Shelden Michael. George Orwell: The Authorised Biography. New York: Harper Collins, 1991. 497 p.